HET WERELD-RYTHME IN OOST-AZIE EN HET AANGRIJPINGSPUNT VAN HET COMMUNISME IN WEST-JAVA

L. Vuuren.

VAN DEN SCHRIJVER

HET WERELD-RYTHME IN OOST-AZIË EN HET AANGRIJPINGSPUNT VAN HET COMMUNISME IN WEST-JAVA

INAUGUREELE REDE

DOOR

L. VAN VUUREN
HOOGLEERAAR AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT
TE UTRECHT

UTRECHT — A. OOSTHOEK — 1927

HET WERELD-RYTHME IN OOST-AZIË
EN HET AANGRIJPINGSPUNT VAN
HET COMMUNISME IN WEST-JAVA

HET WERELD-RYTHME IN OOST-AZIË EN HET AANGRIJPINGSPUNT VAN HET COMMUNISME IN WEST-JAVA

INAUGUREELE REDE

DOOR

L. VAN VUUREN

HOOGLEERAAR AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT
TE UTRECHT

UTRECHT — A. OOSTHOEK — 1927

Mijne Heeren Curatoren,

Dames en Heeren Professoren, Lectoren, Privaat-Docenten, Studenten en voorts Gij allen, die deze plechtigheid met uwe tegenwoordigheid vereert,

Zeer gewenschte hoorderessen en hoorders.

„De Austro-Melanesische groep is n.m.m. de primitiefste vertegenwoordiger van den *Homo sapiens* onzer dagen; die groep biedt ons het getrouwste morphologische beeld der voorouders van de tegenwoordige menschheid."

Aldus Fritz Sarasin, de bekende anthropoloog uit Bazel, naar aanleiding zijner onderzoekingen op Nieuw-Caledonië, in een artikel in *l'Anthropologie*, (Tôme XXXIV. 1924), waarin hij op uitnoodiging van de redactie de betrekkingen ontwikkelt tusschen de Nieuw-Caledoniërs en den *Homo neandertalensis*.

De Nieuw-Caledoniërs, nauw verwant aan de inheemsche bevolking van Australië, aan de Tasmaniërs en aan de Melanesiërs, met welke laatsten hij ze vereenigt tot een Austro-Melanesische groep, verschillen morphologisch echter zooveel van den *Homo neandertalensis* en vertoonen bovendien

nog enkele trekken, die als primitiever beschouwd moeten worden dan de overeenkomstige kenmerken van den *Homo neandertalensis,* dat het onmogelijk schijnt een directe afstamming aan te nemen. Men is gedwongen tot de hypo⸗these van een praeneandertaloïde voorouder, waaruit beide typen geboren zijn. Bij dien primitieven voorouder staan de Nieuw⸗Caledoniërs en daarmede de Austro⸗Melanesische groep dichter dan de andere zgn. superieure rassen. De plaats nu, waar deze groep tot ontwikkeling gekomen is, kan on⸗mogelijk haar tegenwoordige woonplaats geweest zijn. Daar⸗tegen verzetten zich de uitkomsten van het palaeontologisch en zoölogisch onderzoek. Haar wieg moet gestaan hebben op het Aziatische continent. Maar dan moet men de sporen terug kunnen vinden van dien praehistorischen volkeren⸗trek van het Aziatische continent naar het kleinste wereld⸗deel! Dan moet het anthropologisch⸗praehistorisch onder⸗zoek van het thans zoo verbrokkelde gebied tusschen Azië en Australië en van het daarbij aansluitende verbindings⸗land van Malaka, Achter⸗Indië en Zuid⸗China de beves⸗tiging brengen. Hoezeer nu dit onderzoek nog weinig gevor⸗derd is, zoo was er toch reeds steun voor de redeneering van Sarasin aanwezig.

Reeds in 1889 had Eug. Dubois uit hem toegezonden, in kalkconcreties besloten beenfragmenten, die bij eene explo⸗ratie voor technische doeleinden van het kalkgesteente bij de dessa Tjampoer Darat of Wadjak, in het Zuiden der residentie Kediri, waren aangetroffen, een schedel kunnen samenstellen, die van het Maleische ras sterk afweek en hem toen het meest aan het Papoea⸗type deed denken. Het volgend jaar, ter plaatse een onderzoek instellend, vond Dubois nog schedeldeelen en beenderen van de extremitei⸗ten van een tweede individu, waardoor ook het zeer merk⸗

waardige mauer=sterk gebit bekend werd. Deze tweede Wadjak=mensch, kennelijk een man (in tegenstelling met het vrouwelijke eerste individu) vertoont in niet ontaarden staat de vormeigenschappen, welke den tegenwoordigen Australischen inboorling op zijn best kenmerken. Dubois noemde hem daarom *Proto=Australiër*.

De bewerking dezer beide vondsten leidden tot de bekende publicatie van Dubois:" De proto=Australische fos=siele Mensch van Wadjak (Java) I en II". (Versl. v. d. Gew. Verg. d. Wis= en Nat. Afd. v. d. Kon. Ak. v. Wet. te Amster=dam. 29 Mei en 18 Dec. 1920. Dl. XXIX).

Deze „*Homo wadjakensis van Java*" moet dan uit Azië oostwaarts getrokken zijn. (Wadjak I. bldz. 95). Belangrijker wordt voor den anthropo=geograaf dit betoog van Dubois nog door een andere vondst in hetzelfde gebied en in hetzelfde jaar (1890) door Dubois gedaan. Op eenigen afstand van de vindplaats van Wadjak I en II trof hij men=schelijke skeletdeelen aan, die in een veel minder ver gevor=derden staat van fossilisatie verkeerden, derhalve, hoewel zeker praehistorisch, toch wijzen op een jongere immigratie. Zij dragen dan ook geheel andere anthropologische kenmer=ken. Deze nieuwe immigrant is in tegenstelling met de beide Australoieden, die langschedelig zijn, duidelijk brachy=cephaal. Beide immigrantenstroomen zijn getrokken naar het voor hen zoo gunstige milieu aan het „Klare meer" (de Rawa Bening) met kalkrijk en derhalve vischrijk water, in een omgeving, die ook om haar plantengroei door Dubois para=dijsachtig genoemd wordt. Hij ziet dan ook in den mensch van Wadjak evenals in dien van Heidelberg (naar alle waar=schijnlijkheid levende in den Mindel=Riss=interglaciaal=tijd) een optimalen vorm, te danken aan het gunstige milieu.

De nakomeling van den Heidelbergmensch, de eigenlijke

Neandertaler ging onder in het ongunstige milieu van de laatste uitbreiding der Würmgletschers, welke omgeving voor Europa zoo meesterlijk geteekend is door Marcelin Boule (Les hommes fossiles. 2me Ed. Paris 1923). De Neandertalmensch vlucht in de holen, hij leeft er... sterft er en laat er de beenderen achter, die wij tegenwoordig met zooveel bewogen weetgierigheid opgraven. [1])

Dit is een beteekenisvol moment voor den anthropo-geograaf. De tijd, de zoo belangrijke factor, die door zijn langzame, voortdurende werking zoo moeilijk in de onderzoekingen der wetenschap tot zijn recht komt, heeft voor ons hier de resultaten bewaard. Hij heeft voor onzen geest den afstand van den optimalen vorm, ontstaan in het gunstigste milieu van den mensch van Heidelberg, tot den ondergang van den Neandertaler, in de laatste Würm-ijsbedekking, verkort en daardoor het effect waarneembaar gemaakt.. De optimale vorm van den Wadjak-mensch werd oostwaarts gedrongen door anderen, die zich van zijn gunstig milieu wenschten meester te maken en daar in Australië vond hij aanvankelijk nog gunstige levensvoorwaarden, maar Griffith Taylor maakte in zijn verschillende geschriften aannemelijk hoe die voorwaarden van het plistoceen af ongunstiger werden, al kwam het daar niet tot een ijstijd, waarin de mensch van Wadjak onderging. Verder dan het stadium, waarin de tegenwoordige Austro-Melanesische groep verkeert, bracht hij het echter niet. Men is bij deze redeneering er zich natuurlijk zeer goed van bewust, dat het milieu in deze dageraadstijden van de menscheid heel wat gemakkelijker spel had tegenover den nog weerloozen mensch, dan toen deze door zijn geestesontwikkeling meer en meer in staat gesteld werd.

[1]) Vgl. ook Köppen-Wegener. Die Klimate der geologischen Vorzeit. Berlin. 1924. Blz. 161 vlg.

zich onafhankelijker te maken van de natuur zijner omgeving, maar niet gaarne zouden wij de vraag bevestigend beantwoorden, dat met die relatieve onafhankelijkheid, de invloed geheel uitgeschakeld wordt. De factor *Tijd*, in zijn werking zoo geestig belicht van deze zelfde plaats door Prof. Dr. H. A. Brouwer [1], heeft het vraagstuk alleen moeilijker waarneembaar gemaakt.

Evenals Sarasin betoogt Dubois, dat het wel vast staat, dat de mensch van het Neanderdal en die van Wadjak, tot twee in ieder opzicht tegenovergestelde typen behooren, [2]) zoodat het onmogelijk is het type van den mensch van Wadjak — toch een zeer oude vorm van den recenten mensch — uit het type van het Neanderdal af te leiden. Maar uit een gemeenschappelijken Hominiden-tak kunnen, ja moeten zij wel ontsproten zijn, in geologisch veel langer verleden dan waaruit hun fossiele overblijfselen dateeren (Wadjak II, bldz. 886). Is er tot zoover volkomen overeenstemming bij deze beide anthropologen, er rijst een weinig verschil bij het zoeken naar andere fossiele vormen, die de Austro-Melanesische groep zouden verbinden aan dien gemeenschappelijken Hominiden-tak. Sarasin denkt daarbij in de eerste plaats aan den schedel van Talgaï, gevonden in Queensland in Australië, zooals die beschreven is door Stewart Arthur Smith (The fossil human skull found at Talgaï Queensland. Philos. Transact. of the Roy. Soc. of London. Ser. B. Vol. 208. 1918).

---

[1]) Prof. Dr. H. A. Brouwer. Over de beschouwingswijze van den geoloog. Utrecht, 26 Oct. 1925.

[2]) Prof. Dubois vestigt er mijn aandacht op dat het vooral Boule geweest is (en dat is wel een van zijn grootste verdiensten) die aantoonde, dat *Homo sapiens* (waarvan de Australiër de oudste vorm onder allen is) en *Homo neandertalensis* in ieder opzicht tegengestelde typen zijn, bij welke meening Dubois zich van harte heeft aangesloten.

maar Dubois kan daaraan niet dat primitieve karakter toekennen. Hij acht de vondst van Talgai toch van groote beteekenis, omdat volgens het onderzoek van Smith „de Australische mensch met „*Canis dingo*" reeds naast thans uitgestorven buideldieren, die men als plistoceen beschouwt," in Australië leefde. Deze echte hondensoort, als de eenige groote placentale zoogdiersoort van Australië, buiten den mensch, kan wel niet anders dan met dezen uit Oost-Azië gekomen zijn. (Wadjak I bldz. 104—105). Zoo brengt dit verschilpunt, dat op zuiver physisch-anthropologische beschouwingen berust, ons een nieuw gegeven, dat den praehistorischen volkerentrek van Azië naar Australië bevestigt. Belangrijker wordt dit nog door de nu volgende beschouwingen, waarin de beide geleerden wederom overeenstemmen. Zoowel Sarasin als Dubois toch beschouwen den in Augustus 1921 in de grot van Broken Hill in Rhodesia (14° 26′ Z. B., 28° 37′ O.L.) gevonden merkwaardigen fossielen schedel als te hebben behoord aan een mensch van Rhodesië, die, om de eigen woorden van Dubois te gebruiken, „met meer recht nog dan de Australische Wadjak-mensch en de Talgai-Australiër, den naam van „Proto-Australier" kan dragen." (Eug. Dubois. Over den schedelvorm van Homo neandertalensis en van Pithecanthropus erectus, bepaald door mechanische factoren. Versl. v. d. Gew. Verg. der Wis- en Nat. Afd. Kon. Ak. v. Wet. Amsterdam. Dl. XXX 1921). waarmede Sarasin instemt.

Hoewel bij geen dezer vondsten directe aanwijzingen verkregen werden betreffende den ouderdom in geologischen zin, zoo meent Dubois zeker te mogen aannemen, dat de beide oudste Wadjak-individuen, de proto-Australiërs, waarschijnlijk van plistocenen ouderdom zijn, terwijl veel later gedateerd dient te worden de minder gefossiliseerde

schedel, toebehoorende aan een mensch met totaal andere somatische kenmerken (brachycephaal), hoewel deze zeker nog als praehistorisch te beschouwen is. Ook de mensch van Talgaï moet reeds in het plistoceen geleefd hebben, wijl de schedel werd aangetroffen naast, in denzelfden staat van fossiliseering verkeerende plistoceene, thans uitgestorven, buideldieren. De mensch van Rhodesië ten slotte, kan volgens Dubois in denzelfden tijd geleefd hebben, al werden naast den schedel overblijfselen van recente diersoorten aangetroffen. (Dubois. Versl. enz. Dl. XXX,bldz. 409).

Wanneer men nu nog bedenkt, dat de hier genoemde fossiele menschen, volgens Dubois, althans die van Java en die van Talgaï, lichamelijk reeds nagenoeg denzelfden ontwikkelingstrap bereikt hadden als de tegenwoordig levende Australiër en dat zij uit Azië oostwaarts trokken, terwijl mede Zuid-Afrika, zij het voorloopig met groot voorbehoud, in den praehistorischen volkerentrek betrokken mag worden, dan staan wij hier in den dageraad van den *Homo sapiens* voor de eerste phase van het wereldrythme in Oost-Azië. Volkomen machteloos nog geplaatst tegenover de natuurkrachten, was deze mensch op zoek naar die open plekken in de eindelooze wouden, die hem in staat stelden, ook zonder belangrijke verdedigingsmiddelen te voorzien in de levensbehoeften. Totaal afhankelijk van het milieu, waren plekken als die aan het „Klare meer" van Zuid-Kediri, bijzonder geschikt. De trek herhaalt zich dan ook reeds in deze vroege periode, want over den langschedeligen proto-Australiër, over den Wadjak-mensch heen, schuift zich hier al spoedig een kort-schedelig menschentype, door Dubois in de nabijheid gevonden, jonger dan de mensch van Wadjak, blijkens den veel minder gefossiliseerden staat der gevonden resten.

Toch zouden wij op deze gegevens nog niet tot deze eerste

phase willen besluiten, indien niet door de jongste onderzoekingen het licht der wetenschap iets helderder was gaan schijnen, waardoor feiten aan den dag zijn gekomen, die in dezelfde richting wijzen.

In de eerste plaats moet dan gewezen worden op de merkwaardige schelpenheuvels ter Oostkust van Sumatra en wel op verschillende plaatsen langs de kust van Deli, Langkat en Tamiang. Jhr. Dr. F. C. van Heurn geeft van den heuvel op de onderneming Boeloe Tjina een mooie afbeelding in zijn werk over den bodem van Sumatra's Oostkust. [1]) Bestond er aanvankelijk verschil van meening of men hier te doen had met praehistorische schelpenheuvels, die twijfel is thans wel opgeheven na het onderzoek door Dr. P. V. van Stein Callenfels ingesteld ter Oostkust van Sumatra, welk onderzoek opgenomen is in het Oudheidkundig Verslag over 1920, Tweede Kwartaal, blz. 74. De heuvel lag naar schatting 10 à 15 K.M. uit de tegenwoordige kustlijn en hij heeft een lengte van 30 tot 50 M. bij een hoogte van eenige meters. Terecht wijst van Heurn erop, dat deze schelpenheuvels zeker niet in dezen vorm bewaard gebleven konden zijn, indien zij aan de tropische verwering blootgesteld waren geweest. Tijdens hun ontstaan moeten de schelpresten beschermd geweest zijn door een dekkende laag zeewater, m.a.w. men moet een negatieve strandverschuiving aanvaarden over 10 tot 15 K.M. sedert hun ontstaan. Moge hieruit reeds een tamelijk hooge ouderdom zijn af te leiden, deze is voldoende bevestigd door het onderzoek van Van Stein Callenfels. Hij trof in den

[1]) Jhr. Dr. F. C. van Heurn. Studiën betreffende den bodem van Sumatra's Oostkust, zijn uiterlijk en zijn ontstaan. J. H. de Bussy. Amsterdam. Ao. 1923.

Op blz. 30 van dit werkje vindt men de literatuur-opgave.

schelpenheuvel van Boeloe Tjina, behalve de schelpen, nog andere afval aan, beenderen van dieren door de oude bewoners geconsumeerd (resten van neushoorns, een jonge tijger, apen, dolfijnen), benevens steenen keukengereedschap. Daarbij deed zich ook hier het typische verschijnsel voor, dat alle mergpijpen gespleten waren, juist zooals men dit aantreft in het „kjökkenmöddinger" van West-Europa.

Hetzelfde verschijnsel is uitvoerig, door mijn vriend, den helaas te vroeg gestorven, vermaarden anthropoloog, Rudolph Martin uit München beschreven in zijn standaardwerk over „Die Inlandstämme der Malayischen Halbinsel". Jena. 1905, en wel in het bijzonder van de alluviale vlakte der provincie Wellesley en van zuidelijk Kedah. Ook daar liggen zij eenige K.M. uit de tegenwoordige kustlijn.

Nu is het wel duidelijk, dat het niet verantwoord is om op de uiterlijke overeenkomst met het kjökkenmöddinger van West-Europa tot een tijdsbepaling voor deze schelpenheuvels te komen. Van verschillende zijden, het laatst door Prof. Dr. N. J. Krom, [1]) is er reeds op gewezen hoe voor den archipel het begrip „praehistorisch" meer een cultuurtoestand dan wel een tijdsbepaling aanduidt. Voor het chronologisch begrip is hier het woord aan de geologen of bodemkundigen, die in deze schelpenheuvels een dankbaar onderzoekings-object kunnen vinden voor de bepaling van den duur der jongste niveau-schommelingen in den archipel. Toch meenden wij ten volle gerechtigd te zijn ook op dit verschijnsel langs de Oostkust van Sumatra, aansluitende aan dat langs de kusten van het Maleische schiereiland, de aandacht te vestigen, omdat het weer den weg uitstippelt van de eerste phase van den

[1]) N. J. Krom. De praehistorische archaeologie van Java en Sumatra In: Mensch en Maatschappij. 1 Juli 1926. 2e Jrg. No. 3 blz. 378.

volkerentrek, die van Centraal-Azië door de groote lengte-dalen van de Irrawaddy, Salween, Menam en Mekong via het Maleische schiereiland naar onzen archipel en verder naar Australië geloopen moet hebben. En alweer is het een uit-komst van het voortgezet wetenschappelijk onderzoek, welke hier feitelijken steun biedt.

In het oudheidkundig verslag over het derde en vierde kwartaal van 1924, beschrijft Van Stein Callenfels het eerste palaeolithische werktuig, dat in den archipel gevonden is nabij de bekende grot Batoe Kemang, gelegen nabij de kam-pong Doerian tani in de afdeeling Deli en Serdang der Oost-kust van Sumatra. Het is een vuistbijl van het zuiverste Chelléen-type, gemaakt uit een stuk andesiet, welk werktuig derhalve aansluit aan deze periode. Het is mij een voor-recht bovendien mededeeling te kunnen doen van een be-richt, dat ik van Van Stein Callenfels ontving in Juli 1926, waarin hij mededeelt, dat de verdere vondsten ter Oost-kust zeer interessant zijn. Hij meent over heel Deli een proto-neolithische cultuur op het spoor te zijn, die identiek is met die bekend van Cambodja en Tonkin en met die van het löss-gebied in China. Op zijn doorreis naar Singapore kon met zekerheid dezelfde cultuur voor het rijkje Pahang op het Maleische schiereiland worden vastgesteld. Naar aanleiding daarvan is in overleg met Dr. Winstedt en met Evans van het Kwala Loempoer Museum aan de regeering toestem-ming gevraagd het onderzoek gezamenlijk voort te zetten.[1])

Inderdaad kan alleen het voortgezet onderzoek bevestiging brengen van den hier in groote lijnen uitgezetten volkeren-trek dezer allereerste phase, langs welke lijnen zich nu

[1]) Zie daarover ook het zoo juist hier te lande verschenen Versl. Oudh. D. 3e. en 4e. Kw. 1925.

verder alle instroomingen bewegen. Een belangrijk moment, dat zich ook steeds weer herhaalt, is, dat tengevolge van de landschapsvormen en de ligging van den archipel de wes= telijke helft van het gebied den grootsten invloed van deze golven ondervindt.

In hoeverre de vondst van I r. L. J. C. v a n E s bij Sampoeng in de Residentie Madioen van beteekenis is, kan pas be= oordeeld worden als de handelingen van het jongste natuur= wetenschappelijk congres gehouden op Java hier ontvangen en de daarin vervatte gegevens getoetst zullen zijn aan de reeds bekende.

Slechts dient opgemerkt te worden, dat in de tot nu toe nog onvolledige berichten, die ons betreffende deze jongste vondst bereikten sprake is van duidelijk begraven in een graf, dat gedekt werd door een grafsteen. Indien dit bericht bevestigd wordt dan behoort deze vondst zeker reeds tot een volgende periode.

Deze tweede periode wordt al dadelijk veel moeilijker, omdat in de eerste plaats het vergelijkend onderzoek van het neolithische materiaal, dat in den Archipel gevonden werd nog nauwelijks begonnen is en in de tweede plaats door de omstandigheid, dat zoo menige volksgroep in het uitge= strekte gebied zelfs nu nog in het „steen=tijdperk" leeft, of daaraan nauwelijks ontgroeid is. In een tweetal geschriften [1])

---

[1]) J. J. van Limburg Brouwer. Steenen beitels in het museum van 't Bataviaansch Genootschap. Tijdschr. Bat. Gen. 18 (1868).

C. M. Pleyte. De praehistorische steenen wapenen en werktuigen uit den Oost=Indischen Archipel. Bijdr. Kon. Inst. T. L. en V.=Kunde. 5 : II. 1887.

Vgl. ook H. H. Juynboll, in de catalogus van 's Rijks Ethnographisch Museum te Leiden dl. V. 1908.

N. J. Krom. Inleiding I. blz. 122. en B. M. Goslings in: Versl. der ethnologenbijeenkomsten te Amsterdam. 1921—1924. De Bussy. Amster= dam. bldz. 49 e. v.

worden de steenen werktuigen van den Archipel beschreven. Hoe weinig echter in dit opzicht nog omtrent tijd en beteekenis van deze voorwerpen bekend is, zoo moet hier toch de aandacht gevestigd worden op een belangrijk moment, dat vooral voor Java duidelijk in het oog valt. Wij bedoelen het feit, dat het overgroote deel dezer voorwerpen van vindplaatsen stamt in West-Java. Krom meent, dat deze talrijkheid der vondsten in West-Java gesteld mag worden op de veel geringere intensiteit van den lateren Hindoe-invloed, welk verschijnsel op zich zelf zeker terugwijst naar de geïsoleerde ligging van West-Java ten opzichte van de wegen, die de cultuur-golven volgden, maar niet dienen kan om op te helderen, dat tot nu toe zoo weinig steenen werktuigen bekend werden van Midden- en Oost-Java. Immers zijn zij er vóór de Hindoes geweest en gebruikt dan kunnen ze niet spoorloos verdwenen zijn. Verder onderzoek in het terrein zelf, en dan vergelijkend, kan hier licht brengen.

Diezelfde tegenstelling wordt geaccentueerd door de nu volgende merkwaardige periode van de instrooming der volkerengroep, die in onzen archipel de megalithische monumenten heeft achtergelaten. Ook hier is het wetenschappelijk onderzoek, dat orde dient te scheppen in de groote verscheidenheid, nog nauwelijks aangevangen.

Wij kennen den overgang van het dolmen-complex in Besoeki, gelegen aan den nieuwen weg van Bondowoso naar Banjoewangi, naar de fraai bewerkte sarcophagen, die wij nog heden op talrijke plaatsen aantreffen, nog niet. Wel echter is ook in deze verschijnselen het verschil tusschen het westen en het oosten duidelijk waarneembaar. Naast de dolmen in Besoeki komen daar in Oost-Java ook de in rotsen uitgehouwen graven voor, die ons in het bijzonder bekend zijn geworden van Celebes en wel van de groep der Saädang

Toradja. Vandaar kennen wij ook de merkwaardige mono=lithen, die men in ieder stamgebied bij de hoofdkampong in kringvorm op de „pantoenoe'an", dat is op de plaats waar geofferd wordt, aantreft. Het zijn prachtige, slanke, recht=opstaande monolithen, meestal meer dan manshoog, waaraan ook nu nog bepaalde offerdieren worden vastgebonden bij de doodenfeesten dier Saädang=Toradja. Kunnen zij, deze monolithen, die wij thans daar nog in gebruik zien (hoe lang nog?) iets bijdragen tot verklaring der beteekenis van de „menhirs" in Bretagne? [1]) Bij de vertooning van de film der doodenfeesten te Parijs waren de Fransche praehistorici die meening toegedaan. Hoe dit zij, van dit alles vinden wij, be=houdens een enkele [2]) uitzondering, in West=Java niets. Van daar zijn geen megalithische grafmonumenten bekend gewor=den, terwijl op Soematra naast sporen van dezelfde megali=then, een totaal nieuw element te voorschijn is gekomen door de onderzoekingen van L. C. Westenenk en zijne helpers. [3])

Deze steenen beelden dragen een totaal ander karakter. Zij vertoonen fiere strijders op olifanten. Zij zijn getooid met helmen, dragen slag= en steekwapens en voeren pijlkokers mede. Het merkwaardigste is echter dat deze *portret*beelden menschen vertoonen met dikke lippen, ver geopende mond=

[1]) Prof. Dr. N. J. Krom had de vriendelijkheid in dit verband mijn aan=dacht te vestigen op het viertal beschreven offerpalen van steen van Borneo, yupa's, gevonden in Koetei, aan de Mahakam. Vgl. N. J. Krom, Hindoe=Javaansche Geschiedenis, 1926, Bldz. 67 en de daar opgegeven litteratuur.

[2]) Zie de noot 2 op bldz. 43 van Krom's Hindoe=Javaansche Geschiedenis.

[3]) L. C. Westenenk, Uit het land van Bittertong (Zuid=Soematra). In: Djawa, I, No. 1, 1921.

Idem, De Hindoe=oudheden in de Pasemah=Hoogvlakte (residentie Palem=bang). In: Oudheidkundig Verslag, 1922, Eerste kwartaal, Weltevreden, 1922.

Idem. In: Hand. 1e. Congres v. T. L. en V.=kunde van Java, Solo, Dec. 1919.

hoeken, kroes haar, kortom een type, dat Westenenk herinnerde aan Negrito's. Verder denkt hij op het voetspoor van de beschrijving door Etienne Aymonier van het oude gehindoeïseerde rijk van Foenan in Cambodja (in zijn werk: Le Cambodge. Paris. 1904. III.) aan een instrooming van die zijde van een sociaal reeds sterk gedifferentieerd volk. Krom wijst echter in zijn jongste werk (Hindoe-Javaansche Geschiedenis. 1926. blz. 44) iederen, zelfs zijdelingschen invloed van Hindoes hier af en denkt eerder aan een nog niet te reconstrueeren verband met de megalithische Polynesiërs.

Nader onderzoek kan misschien steun geven aan de nieuwe hypothese van Kruyt, [1]) die, voor Midden-Celebes althans, op grond van de door hem en anderen daar gevonden cultuur-resten (in hoofdzaak de lijkverzorging) aanneemt een zich met knolgewassen „Kladi" (Colocasia) voedende van *over zee gekomen* bevolking van Polynesiërs, met een nog zeer laag staande cultuur, waarover zich dan een immigrantenstroom van Steenhouwers, evenzeer van *over zee gekomen*, en medebrengende een reeds veel hooger beschavingsbezit, o.m. den graanbouw (misschien nog niet rijst) geschoven zou hebben. Zij vermengden zich met het Kladi-volk en over dit mengvolk is uit het zuiden de Maleische stroom, door Kruyt aangeduid als het Sirih-volk, gekomen, dat reeds den rijstbouw kende op *droge* velden, terwijl daarna een vierde instrooming van Aristocraten gekomen moet zijn, die reeds gehindoeïseerd waren.

Inderdaad herkent men hier de voortschrijdende techniek. De mensch is hier reeds tot scheepvaart gekomen en daardoor vrijer in de keuze zijner wegen.

[1]) Dr. Albert C. Kruyt. De volken, die Midden-Celebes bewonen en de wijzen van hunne Lijkbezorging. Vierde Koloniale Vacantiecursus voor Geografen. Amsterdam. 27—29 December 1923.

Afgescheiden van de pogingen, die op grond van het gebruik van bepaalde soort van vaartuigen gedaan zijn om den volkerentrek in deze vóór-Hindoesche periode te reconstrueeren náár en vàn Voor-Indië, herhaalt zich thans het verband met Afrika, zoo vaag nog aangeduid in de eerste phase. In zijn studie betreffende het adatrecht van Madagascar [1]) toont van Vollenhoven met tal van gegevens aan hoe het adatrecht en de taal van Madagascar, hoewel het eiland thans bewoond wordt — op een kleine uitzondering na — door een donker gekleurde bevolking met gekroesd haar, v. z. v. het recht betreft volkomen gelijkt op dat uit verschillende rechtskringen in Indonesië, terwijl de taal mede thuis hoort in het kader der Indonesische talen. Van deze plaats mag niet onvermeld blijven, dat een oudere poging om die taal in dat Indonesisch verband te plaatsen, volgens van Vollenhoven, gedaan is in 1708 door den Utrechtschen Hoogleeraar Relandus. In 1920 toen van Vollenhoven deze studie schreef kon omtrent het tijdstip van dien Polynesischen volkerentrek van den Archipel naar Madagascar nog weinig zekerheid bestaan. Krom heeft thans in zijn reeds meergenoemd nieuwe werk betreffende de Hindoe-Javaansche geschiedenis op grond van tal van gegevens aannemelijk gemaakt, dat die eerste zeetochten der Indonesiërs naar het verre westen, zich aansluiten aan die naar Voor-Indië en gesteld moeten worden vóór de komst van de Hindoe's in den Archipel. [2])

In een bijzonder licht verschijnen in dit verband de resultaten van het opzettelijk onderzoek door Prof. D. van Hinloopen Labberton ingesteld naar de verwantschap van

[1]) C. van Vollenhoven. Het adatrecht van Madagascar. Meded. Kon. Ak. v. W. Afd. Letterk. Dl. 54. Serie B. Amsterdam 1920.

[2]) Zie ook: G. Ferrand. L'Empire Sumatranais de Çrivijaya. 1922. blz. 150 [206] vgl.

de Nipponsche taal met die van het groote Maleisch-Polynesische taalgebied, zooals die zijn neergelegd in het Journal v. d. Polynesian Society. Fol. XXX. No. 4. p. 248. v. en in de Transactions van de Asiatic Society of Japan. Dec. 1925. Volgens dit onderzoek behoort ook de Japansche taal in datzelfde kader thuis en wel meer in het bijzonder in de groep van talen door Dr. Brandes als die van de oostelijke helft van den Archipel gekenmerkt en op gelijke wijze beïnvloed door de Papoe-syntax, als fauna en flora in datzelfde gebied onder regie van Australië in stede van het Aziatische continent gekomen zijn. [1]) Indien deze uitkomsten nader bevestigd worden dan zien wij ook in deze tweede phase het stamland der Indonesiërs ver noordwaarts reiken, tot in de randen van het Aziatische continent.

Mochten in de eerste phase als oorzaken voor de verhuizingen van den mensch de pogingen worden aangewezen om die terreinen te bereiken, waarin hij — nog volkomen afhankelijk van de hem omringende natuur — het beste in zijn levensonderhoud kon voorzien, thans in deze tweede phase — hoe vreemd het op het eerste gezicht moge schijnen — zijn in het diepste wezen der zaak de beweegredenen voor den volkerentrek geene andere. In de beide laatste millennia vóór Chr. zijn het de reeds op hoogen trap van ontwikkeling staande landbouwgebieden van eigenlijk China, die de nomaden uit het noorden aantrekken. Zij willen zich de in hun oogen gemakkelijker levensvoorwaarden van het sedentaire gebied veroveren. Tot twintig malen toe herhaalt zich dit sombere rythme in de Chineesche geschiedenis. [2])

Deze druk uit het noorden plant zich voort naar het zuiden en dwingt ten slotte de daar gevestigden uit te wijken langs

[1]) Prof. D. van Hinloopen Labberton had de vriendelijkheid op mijn verzoek deze passage zelf in dezen vorm te redigeeren.

[2]) Emile Hovelaque. Les Peuples d'Extrême Orient. La Chine. Paris. 1923.

de groote lengtedalen van Achter=Indië, langs den ouden weg van de eerste phase. Maar aan de kusten kent men de scheep=vaart reeds! Wanneer wij het thans wagen aan de hand van de nog te schaarsche gegevens den weg en hen die hem volg=den te teekenen, dan zien wij eerst het Kladi=volk van K r u y t zich in breeden stroom, over het geheele gebied van Indo=nesië misschien, zich verspreiden in hunne kleine vaartuigen. Zij handhaven zich in de randgebieden (West=Soematra en voorgelegen eilanden, West=Java, (Badoej's?), Midden= en Zuid=Celebes), als het volk der Steenhouwers, de megalithen, met hun hooger beschavingsbezit, hun verder gevorderde techniek, hen terugdringen en zich uitbreiden, westelijk tot in de lijn, geheel vallende binnen het gemakkelijk te bevaren gebied, n.l. de lijn Oostkust van Soematra via de eilanden naar Oost=Java; oostelijk tot in de lijn Soemba—Philippijnen —Formosa. Ten aanzien van hen, die naar den uithoek van West=Java en Zuid=Soematra trokken, de eerste achter=latende de polynesische oudheden, die over het geheele ge=bied worden aangetroffen, de laatsten met hun steenen beel=den van fiere strijders op olifanten, en met geheel afwijkende somatische kenmerken, wandelen wij nog in raadselen. [1]) Ten slotte moet nog vermeld worden de mede op de kaart af te lezen weg van zuidelijk Voor=Indië en Ceylon via de eilanden naar Noord=Soematra en Malaka, welke weg zeker ook reeds in het vóór=Hindoesche tijdperk gebruikt is.

De derde phase van het rythme ligt geheel in historischen tijd. Hierdoor wordt onze taak belangrijk eenvoudiger. Tal van geleerden — en het zij met voldoening vermeld — vooral Hollanders en Franschen, welke laatste om kennis te nemen

[1]) Vgl. voor deze stroomingen ten aanzien van Java: N. J. Krom. Hindoe=Javaansche Geschiedenis. 1926. Bldz. 44 e. v. en Mevr. W. Fruin Mees. Geschiedenis van Java. I. 1919.

van de uitkomsten van het Nederlandsche onderzoek, zelfs de taal van ons volk zóóver bestudeerden, dat zij die althans konden lezen — hebben de bronnen, die hun daarvoor ten dienste stonden zoo scherpzinnig weten te bewerken, dat meer en meer helderheid komt in onze voorstellingen nopens de ontwikkeling van het gebied van Nederlandsch⸗Indië in het kader van zijn omgeving vóór de komst van het westen op dit tooneel.

Wij mogen ons derhalve bepalen tot de hoofdpunten uit het ingestelde onderzoek te voorschijn gekomen. In de eerste plaats valt dan op, de weg, die de nu van het begin van onze jaartelling komende Hindoe⸗*kolonisatie* genomen heeft. Van Voor⸗Indië voeren zij langs de eilanden, in hun nu reeds tamelijk groote vaartuigen naar den toegangsweg, naar Straat Malaka. [a]) Zij vermeden daarbij de volle deining van den oceaan, langs de Westkust van Soematra, welke weg hen voeren zou naar den tweeden toegangsweg, naar Straat Soenda. Naar mijn inzien is het dan ook aan afwijking van de noordelijke route, door zwaar weer of andere oorzaken toe te schrijven, dat een kleine kolonie van Brahmanen omstreeks de vijfde eeuw in West⸗Java (?) gevonden is, door den Chineeschen godsdienstreiziger Fa Hian [b]), die blijkens zijn reisbeschrijving op weg van Voor⸗Indië naar China, evenzeer door stormen uit den koers geslagen, terecht komt in West⸗Java (?) Van Straat Malaka uit zette men den tocht voort over de eilanden naar Midden⸗ en Oost⸗Java, men trok Noord⸗, Midden⸗ en ook Zuid⸗Soematra tot en met het stroomgebied van de Moesi binnen, langs de groote rivieren, die aan de Oostkust gemakkelijken toegang naar het binnenland verleenen. Eerst veel later, toen vasten voet verkregen was in Oost⸗Java, ging de stroom van het gehindoeïseerde volk van

a) Zie de aanteekeningen.

Aristocraten de rivieren van Zuid-Borneo op en naar Zuid-Celebes, gelegen aan den weg naar de Molukken. Maar West-Java en het uiterste Zuiden van Soematra, de tegenwoordige Lampongs, werden slechts matig beïnvloed. Hun ligging bleef ook in deze periode geïsoleerd. Beiden kwamen zij wel onder het staatkundig gezag van het glorieuse Crivijaya, [1]) het machtige rijk, dat in deze eerste eeuwen na Christus hier ontstaat met Palembang als middelpunt, maar intensief is de cultureele invloed nooit geweest. Zelfs toen later het Oost-Javaansche rijk Kadiri was uitgegroeid tot de Archipel-mogendheid, die in het laatst van de veertiende eeuw Madjapahit ongetwijfeld was, bleek er niets van een werkelijke beheersching van West-Java of van een intensieven cultureelen invloed in het westen.

Ook de Hindoes kwamen in deze derde phase in de eerste plaats om betere, gemakkelijker levensvoorwaarden te zoeken door hun handel. Nuchter heeft Krom het opgemerkt en het is bevestigd door al de jongste uitkomsten van het wetenschappelijk onderzoek, dat zij niet speciaal naar Java kwamen of daarnaar zochten, zooals men tot voor kort meende. Ook is nergens gebleken, dat zij de levensbeschouwing, die de hunne was, wilden propageeren en verbreiden. Zoo zijn hunne wegen bepaald door de mogelijkheden, die het milieu bood in verband met hunne verder gevorderde techniek van scheepvaart. De nieuwe levensbeschouwing, die zij medebrachten is nergens, ook niet op Midden- en Oost-Java,

[1]) Zie daarvoor: G. Coedès. Le Royaume de Crivijaya. B. E. F. E. O. XVIII. No. 6.

Gabriel Ferrand. L'Empire Sumatranais de Crivijaya. Paris 1922. (Opgedragen aan de nagedachtenis van Hendrik Kern).

N. J. Krom. Hindoe-Javaansche Geschiedenis. 1926.

Idem. De Ondergang van Criwijaya. Meded. Kon. Ak. v. W. Amsterdam 1926.

eigendom geworden van de groote massa van het volk. Wel kon hun kunst een vruchtbaren bodem vinden op den grond=slag van hetgeen de Steenhouwers hadden medegebracht en overgedragen op het volk, waarmede zij zich zoo innig ver=mengden. Zij brachten echter iets anders mede, niet zoozeer inhaerent aan hun levensbeschouwing en hooge cultuur, dan wel een van ouds gegroeide sociale instelling, die niet alleen in staat was om het karakter van overheerschers dezer vroege kolonisators te accentueeren, maar bovendien de massa van het volk verre hield van hun hooge cultuur. Wij bedoelen het kastenstelsel en dan vnl. in zijn uiting als sociale rem voor de krachtsontwikkeling, zoowel moreel als economisch, van de laagste kaste en zeer in het bijzonder voor de groote massa der overheerschten. Duidelijk komen de heerscherseigenschappen der Hindoes uit in enkele der bekend geworden inscripties. Zegeliederen zijn het op de ge=dane veroveringen, dan wel bedreigingen met straf tegen de ongehoorzamen. Wilt ge voorbeelden lees dan den aanhef der Tanjore=inscriptie van 1030 in de mooie Fransche ver=taling bij C o e d é s: „Ayant envoyè de nombreux navires au milieu de la mer mouvante et s'étant emparé de *Sangrama=vijayottungavarman*, roi de *Kadaram*, avec les éléphants en rut qui lui servaient de montures et qui dans les batailles (étaient aussi impétieux) que la mer, (il prit aussi) la quantité de trésors que (ce roi de *Kadaram)* avait justement accu=mulés, le *Vidyadharatorana*, la „Porte de la guerre" de la grande cité ennemie, la „Porte des joyaux" splendidement ornée,... le prospère *Crivijayam*."

Of lees de bestraffings=inscriptie van Kota Kapoer op Banka gericht tegen de ongehoorzamen aan het gezag van Crivijaya, gepubliceerd door K e r n in de Bijdragen van 1913 (Dl. 67, p. 393).

Van de Çailendra's, die Soematra, den Overwal, Midden- en ook West-Java onderwierpen, staat het overheerschers-karakter wel vast. En het is niet anders geweest met de Javaansche Hindoes, die Java op het hoogtepunt van zijn macht brachten op het einde van de veertiende eeuw. Of gij leest van Dharmawangça, die waarschijnlijk reeds op het einde van de tiende eeuw zijn handen dorst uitstrekken naar Çrivijaya, of van Kertanagara, die zijn trotsche armada in 1275 richtte naar datzelfde rijk om het, zooals K r o m in zijn jongste, reeds vermelde, studie aantoonde, ten onder te brengen; of van Hajam Woeroek, die met zijn Javaanschen Bismarck, wijl ziende de noodzakelijke politieke eenheid van het eilandenrijk, in 1377 de laatste hand legde aan de vernietiging van Çrivijaya, ook zij gedragen zich als de overheerschers, zoo in West-Java als op Soematra. Evenals iedere Hindoemaatschappij, zoo was ook de hunne niet denkbaar zonder het kastenstelsel, dat gegroeid was uit het „diepe besef dat de indeeling van de menschen in streng van elkander afgesloten groepen, ongelijk in rang en aanzien, gebonden aan onderling verschillende, het geheele leven tot in kleinigheden beheerschende godsdienstige plichten, natuurlijk en door God gewild is." [1])

Zoo is het ook op Java begrepen, zooals blijkt uit Zang 81 vers 3 van de Nagarakrtagama, van welk vers men in de editie K e r n-K r o m van dat heldendicht de vertaling vindt, luidende: „Van de vier welgeboren kasten, die hun ontstaan te danken hebben aan den goddelijken Albestierder, wordt de heele toestand beheerscht door den Vorst in den staat: zij zijn vast in hun zedelijk gedrag. Zelfs de drie lage volksklassen, namelijk Candala's, Mlecchia's, en Tuccha's, nemen zorgvuldig hun fatsoen in acht. (Bldz. 183).

[1]) Prof. Dr. J. S. Speyer. Het Hindoeisme. Baarn. 1911.

Zoo werd dan in deze phase van het wereld-rythme aan de volken van den Archipel voor het eerst bewust de tegenstelling van overheerscher en overheerschten gebracht.

En hoe gedroeg China zich in deze periode? Hooghartig, steunende op den glans, die van het dan reeds eeuwenoude rijk uitgaat, vervulde het fier en rustig de rol van beschermer van allen en alles in geheel Oost-Azië. [c]) Talrijk zijn de berichten, die uit de Chineesche annalen ons kond doen van de vroege gezantschappen, die naar China trekken, om hulde te betoonen en bescherming te vragen. Zoo was het in den Archipel, zoo was het in het aangrenzende gebied van Achter-Indië, voor welk gebied Krom den politieken toestand uiteenzette in zijn jongste rede in de Kon. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam. Naarmate de allengs zich vormende staten zich meer van hun macht bewust werden en naarmate China zelf niet naar buiten optreden kon of wilde, naar die mate groeide de onafhankelijkheid, maar als de nood aan den man kwam schouwden allen weer naar het Noorden, naar China. Zoo ook Criwijaya toen het ten doode bedreigd werd door Kertanagara. Zijn overwinnaarsgevoel deed hem zelfs de macht van China vergeten op een oogenblik nogwel, dat daar de Mongolen zich uit het Noorden in het landbouwgebied hadden vastgezet en Koeblai Khan op het toppunt van zijn macht was. Voor het eerst greep China toen gewapend in om Crivijaya te redden [d]) en Java te straffen en de weg, dien de vloot volgde, was vanzelf aangewezen. Zij voer uit van Kanton en zeilde via het oude Toemassik over de Karimata-Eilanden langs Banka en Biliton naar de Oost-Javaansche havens! Tot nu toe was deze eerste maal ook de laatste, dat China gewapend ingreep. Onwillekeurig vraagt men zich heden af: zal het zoo blijven? De poging mislukte, maar in het oude Criwijaya bleef de Chineesche

invloed toenemen, toen na 1377 Java zich niets meer van het gehate land aantrok. Toen heerschten Chineesche zee-roovers in Palembang gedurende geruimen tijd. Zuid-Soe-matra en West-Java werden in hun uithoek aan hun lot overgelaten. [1])

Het koloniale vraagstuk was en is een rassenvraagstuk. Het zal derhalve niet verwonderen als hier zonder verdere toe-lichting gesteld wordt, dat de Maleisch-Polynesische volken van onzen Archipel in deze periode *bewust* [c]) kennis maakten met het rassenprobleem. Hoe de overheerscher staat tegen-over het rassenprobleem is op zijn beurt weer voor een goed deel afhankelijk van zijne levensbeschouwing. Nu leidde de Hindoeïstische levensbeschouwing uiteindelijk wel tot de eenheid van het menschelijk geslacht, maar die eenheid kon er geene zijn van deze wereld, zooals wel duidelijk blijkt uit het begrip van het kastenstelsel. Het Mahayanistisch Boeddhisme der Çailendra's, hoezeer zich stellend op den breeden grondslag van het „Groote Voertuig", heeft in de eerste plaats nooit anders dan de hoogste standen bereikt en is in de tweede plaats te spoedig verworden om het ideaal der eenheid aller menschen ingang te doen vinden in de toe-gepaste staatkunde. Practisch kan deze levensbeschouwing dan ook in dit opzicht uitgeschakeld worden.

Onder deze omstandigheden moest het nieuwe systeem, dat tegen het einde van deze periode de vierde phase komt inluiden een gemakkelijk werk en goed voorbereid terrein vinden. Rythmisch volgde de nieuwe levensbeschouwing, de Islam, denzelfden weg. In Soematra's Noordpunt en in

[1]) Zie het Chronologisch overzicht voor Midden- en Zuid-Sumatra tot aan de komst der Nederlanders, met aanhangsel. In: Bijlage I. L. C. Wes-tenenk. De Hindoe-Javanen in Midden- en Zuid-Sumatra. Hand. v. h. 1e. Congr. v. T. L. en V.-kunde van Java. Solo. Dec. 1919.

Malaka greep hij aan. Vervolgde zijn weg langs de eilanden naar Oost=Java om zich van daar verder west= en oostwaarts uit te breiden. Weer lagen West=Java en Zuid=Soematra in den uithoek, voor de leer van Mohammed, voor den nieuwen cultuurstroom.

De groote missionaire kracht van den Islam, die het wereldwonder van de snelle uitbreiding, voor een zeer groot deel verklaart, is nu juist gelegen in de opvatting, die de boodschap van Mohammed huldigt ten opzichte van het rassenprobleem. [1])

Principieel is de eenheid van het menschelijk geslacht vast=gelegd in de leer van Mohammed. „De ongelijkheid in uiter=lijk en eigenschappen wordt hier (n.l. in het zgn. „rassen=vers" van de Qorân) dus op naïef teleologische wijze ver=klaard als dienende om de individuën en groepen van elkaar te onderscheiden. Als eenig waardeerings=criterium echter wordt de godsvrucht genoemd, de levenshouding dus van den mensch jegens Allah en jegens zijne medemenschen." (C. Snouck Hurgronje. Rede. Leiden. 1922. bldz. 12).

Zoo vervalt alle verschil voor de belijders. Met één streep wordt het kastenstelsel vernietigd, de mensch individueel tegenover zijnen God en Diens Profeet geplaatst. En wat meer zegt het stelsel heeft zich te dien aanzien getrouw aan de uitspraak van de Qorân gehouden. (ibid. bldz. 13).

Wanneer men met dergelijke beginselen komt tot een over=heerscht volk, gevat in den ijzeren band van het kastenstelsel, dan moet men snelle vorderingen maken. De geschiedenis heeft de mate van die snelheid voor ons vastgehouden. Toen Marco Polo in 1292 op zijn terugreis van China door Straat Malaka voer, was Samoedra op Noord=Soematra nog hei=densch, maar reeds in 1297 verrees er de eerste Mohamme=

[1]) C. Snouck Hurgronje. De Islam en het rassenprobleem. Leiden. 1922.

daansche grafsteen van den eersten Mohammedaanschen vorst. Gestadig drong de nieuwe leer langs den aangewezen weg voort. Van den 9en April 1419 dateert het graf van Maoelana Malik Ibrahim, aan wien de Javanen, zij het ten onrechte, de invoering van den Islâm in hun land toeschrijven en het graf staat in het verre Oosten te Gresik bij Soerabaja.

Geheel staat het geschiedkundig verloop van de nu volgende gebeurtenissen op Java nog niet vast, maar zooveel licht is er toch wel door het onverdroten voortgezet onderzoek verspreid, dat in groote lijnen het proces te volgen is. Ook in deze periode van verbrokkeling der Javaansche overmacht bleven de betrekkingen met China gehandhaafd, vooral als men van die zijde hulp en steun verwachtte. Omstreeks de tweede helft van de vijftiende eeuw was het nieuwe emporium aan Straat Malaka geworden tot het centrum van waaruit de Islam den handelsweg volgde. Malaka was opgekomen en het had zich evenzeer tot China gewend om in zijn macht bevestigd te worden. Van daaruit ging de nieuwe levensbeschouwing naar de Molukken en naar Gresik bij Soerabaja, die op hun beurt nieuwe centra van verspreiding werden. West-Java, het Soenda-land, en het uiterste Oosten van dat eiland kwamen ook nu weer het laatst aan de beurt.

In het Soenda-land, dat sedert de tweede helft van de veertiende eeuw, door de overwinning van Java op Palembang (1365) los gekomen was van den druk van het Zuid-Soematraansche rijk, had zich het Hindoe-rijk van Pajajaran ontwikkeld, waarvan het stichtingsjaar, van den kraton althans, thans wel aangenomen mag worden op 1333 A. D. [1])

[1]) Vgl. N. J. Krom. Hindoe-Javaansche Geschiedenis. 1926. Bldz. 399 e. v. en de daar opgegeven literatuur.

De gebeurtenissen hadden later geleid tot een scherpe vijandschap tusschen het Soenda-land en Java. Eerst toen, onder den niet aflatenden drang uitgaande van de nieuwe levensbeschouwing, het Hindoe-Javaansche rijk van Midden-Java gevallen was werd van Demak uit Soenda geïslamiseerd. [1])

Wederom heeft de geschiedenis twee data voor ons weten vast te stellen, die opnieuw bevestigen hoe snel de vorderingen van de nieuwe leer zijn. In 1522 werd Enrique Leme, uit het inmiddels in handen van de Portugeezen gevallen Malaka naar Soenda gezonden (Calapa) om handelsbetrekkingen aan te knoopen met het rijke peperland.

Hij werd er zeer goed ontvangen door den Koning, die van de Portugeezen hulp verwachtte in zijn strijd tegen de Mooren, die immers door de Portugeezen, nadat zij ze uit eigen land verdreven hadden, voortdurend op hunnen weg naar Indië gevonden en bestreden waren. Den 21en Augustus 1522 kwam dan ook een tractaat tot stand met dien Koning, waarbij aan de Portugeezen vergund werd een sterkte te bouwen bij Calapa, terwijl zij zooveel ladingen peper konden innemen als zij wilden, in ruil tegen importgoederen. Door verschillende omstandigheden konden de Portugeezen, die natuurlijk hulp en bijstand hadden toegezegd, niet eerder dan begin 1527 terugkomen. En ziet toen vonden zij een geheel veranderden toestand. Calapa was juist eenige dagen tevoren door de Mooren veroverd op den heiden-koning en de Portugeesche bemanning werd door hen afgemaakt, zoodat van een verdere uitvoering van het tractaat van 1522 niets kon komen. De Portugeesche bevelhebber,

[1]) Vgl. Hoessein Djajadiningrat. Critische beschouwing van de Sadjarah Banten. Leidsch Proefschrift. Haarlem. 1913.

F r a n c i s c o d e S á, keerde naar Malaka terug en Demak zette de islamiseering van Banten voort.

Twee belangrijke punten treden uit dit korte relaas naar voren. In de eerste plaats blijkt, dat het centrum, van waar⸗uit de nieuwe levensbeschouwing van Mohammed uitstraal⸗de, het sedert een eeuw zoo voorname emporium Malaka, in handen van de Westersche Portugeezen gevallen was, waarbij deze nieuwe cultuurdragers, wederom denzelfden weg gevolgd hadden. In de tweede plaats blijkt hoe snel Banten en van daaruit West⸗Java en Zuid⸗Soematra, met geweld voor den Islam gewonnen werden. (Critische Besch. p. 99).

Economisch zijn de gevolgen hiervan voor West⸗Java in het algemeen en voor Banten in het bijzonder van groot be⸗lang. Banten begon van nu af West⸗Java uit zijn isolement te verlossen en het slaagde daarin wonderwel, al bleef het door zijn ligging een emporium van den *tweeden* rang, waar⸗mede echter de Portugeezen, blijkens historische gegevens voortdurend levendige handelsbetrekkingen onderhielden. Toch was ook nu weer de economische factor niet de eenig werkzame. Banten heeft zich na de islamiseering met groote kracht geworpen op de verbreiding van het nieuwe geloof. Vooral Zuid⸗Soematra en de Preanger vormden het terrein van actie. Spoedig wist het zich los te maken van de supre⸗matie van Demak. Het was door H a s s a n N o e d i n (1568 vgl. Critische Besch. bldz. 145), volkomen zelfstandig gewor⸗den en stond in nauwe verbinding met Cheribon. [1])

Een belangrijke periode is hiermede voor West⸗Java onder leiding van Banten in de zestiende eeuw aangebroken. Het is

[1]) Men zie voor de betrekkingen met Cheribon: Critische beschouwingen. p. 80 e. v.

de periode, dat het begint deel te nemen aan den wereldhan⸗ del. De betrekkelijk arme bodem van eigenlijk Banten kon als productie⸗gebied slechts peper aanbieden aan de wereld⸗ markt, waarvoor het voor een goed deel nog aangewezen was op Zuid⸗Soematra (Lampongs). Voor eigen voeding was het land zelf niet productief genoeg. Rijst kreeg het van Midden⸗ en Oost⸗Java, terwijl de andere behoeften van land en volk werden aangevuld door import⸗goederen van Malaka. Daarom streefde Banten naar gebiedsuitbreiding, zoowel naar de zijde van de nog maagdelijke wouden van den Preanger en de noordelijke kustvlakte als naar Zuid⸗Soe⸗ matra. De handel werd uitgestrekt tot Oost⸗Java, waar de specerijen aangevoerd werden, misschien wel reeds in dezen tijd tot de Molukken eenerzijds en tot het groote emporium Malaka anderzijds. Natuurlijk herhaalde zich ook in deze periode de tegenstelling tusschen West⸗ en Oost⸗ Java, waar inmiddels het Mohammedaansche Mataram de macht in handen kreeg en waarop Banten met zijn pogingen tot machtsuitbreiding naar het Oosten stuitte. Evenzeer strekte Banten zijn veroveringen op Zuid⸗Soematra uit naar het oude Crivijaya (Palembang), waar China nog steeds, van Canton uit, grooten invloed uitoefende. (Vgl. Groeneveldt. W. P. Notes on the Malay Archipelago and Malacca. Batavia. 1880. bldz. 72). Is Palembang dan nog heidensch of heeft het reeds kennis gemaakt met de leer van Mohammed? Voor het eerste pleit de geloofsijver van den Bantenschen Sultan, die het waagde tegen Palembang op te treden, voor het tweede pleit de uit de geographische oorzaken volgende noodzakelijkheid van machtsuitbreiding voor Banten. (Vgl. Critische beschouwingen. p. 151). De waarheid zal wel zijn, dat hier beide factoren hebben samengewerkt. (1596).

Van Westersche zijde had Banten tot nu toe nog slechts

kennis gemaakt met de Portugeezen, eigenlijk als zuivere vertegenwoordigers van den handel op het westen, wijl deze, tevreden met hun emporium aan Straat Malaka, niet streef=den naar vasten voet op Java. In de vijfde phase, die nu aan=brak zou Banten kennismaken met de gevaren, die verbon=den zijn aan de deelneming aan den wereldhandel voor een volk, dat niet beschikt over de weermacht om zich te hand=haven. De nieuwe factor, die zich nu in het wereldrythme hier in Oost=Azië deed gevoelen, werd gevormd door de tegenstellingen, die in het westen historisch gegroeid waren. Andere volken wenschten onder allerlei invloeden hun aan=deel aan den wereldhandel en zij richtten zich daarbij, hier in Oost=Azië, juist naar het tevoren zoo buiten den handels= en cultuurweg gelegen gebied, van Straat Soenda en West=Java, omdat het groote emporium aan Straat Malaka nog in handen was van hun tegenstanders en concurrenten, van de Portugeezen. Engelschen, Hollanders, Denen en Fran=schen, zij allen kwamen bij den aanvang van de zeventiende eeuw naar West=Java, naar Banten, dat zich plotseling daar=door geplaatst zag te midden van de bedoelde tegenstellin=gen. De Nederlanders hadden toen het eerst den rechten man. Het was J. P. C o e n die, op het voetspoor zijner voorgangers, de beteekenis van een rendez=vous in dit ge=bied begreep en wist door te tasten. In 1619 stichtte hij het tweede emporium aan Straat Soenda, *Batavia*, waarmede meteen het lot van Banten was beslist. Moedig hield Banten den strijd aanvankelijk vol, handig gebruik makende van de tegenstelling Nederlanders—Engelschen en van den strijd dien de Nederlanders te voeren hadden tegen het Oosten, tegen Mataram. In de opkomst van het Nederlandsch gezag over Java heeft Jhr. Mr. J. K. J. d e J o n g e, dien strijd met vaste hand historisch beschreven. Het geographisch moment

in dezen strijd is duidelijk. Banten met zijn armen bodem was aangewezen op zijn handel voor de bevrediging der economische behoeften van zijn bevolking. Telkens weer greep de Compagnie's macht dan ook naar het middel der blokkade, waardoor Banten genoodzaakt werd tijdelijk toe te geven. Te land trachtte het daarom te koloniseeren naar het oosten, om het gebied van Batavia heen, naar de noordelijke kustvlakte en den Preanger. De voedselvoorziening is de zwakke stee [1]) in het Bantensche, die zich in deze periode van strijd om het bestaan ging openbaren, ondanks de geslaagde pogingen tot vestiging in het Krawangsche en de maatregelen in eigen land genomen tot irrigatie (Sultan's kanaal). Voor Batavia golden gelijke factoren. Het was voor de voedselvoorziening aangewezen op Mataram, kortom op de Oost-Javaansche havens en ruim is hiervan door Mataram, dikwijls op gelukkige wijze gebruik gemaakt. Zoo wordt het duidelijk, dat de felle strijd tusschen de beide emporia Banten en Batavia eerst beslist wordt, wanneer de Nederlanders volkomen zeker zijn van de macht in het Oosten van Java, hetgeen eindelijk na ontzaglijke krachtsinspanning in 1682 gelukt. (Opkomst. VII. bldz. CXII).

Nu kon men krachtiger optreden tegen Banten en het daarmede verbonden Cheribon. Geholpen door inwendige verdeeldheid in Banten zelf werd eindelijk de strijd beslist in 1684. Van beide zijden was het een heldenstrijd geweest tusschen de beide emporia, door Coen vooruit gezien en onder Speelman volbracht, met als waardig tegenstander Sultan Ageng van Banten. „De val van Ageng, (aldus de Jonge aan het einde van zijn schets) van den onbuigzamen tegenstander, die de laatste op de bres was gebleven

[1]) Vgl. Dr. R. Broersma, N. R. Ct. 30 Nov. 1926. Avondblad A.

om het Javaansche element tegen den indrang van den wes=terling te verdedigen, van den Islamiet, die tot het uiterste tegen de Kaffirs den heiligen krijg had gestreden, van den vorst, die zijn land en zijn handel vrij had willen houden van vreemden invloed en vreemd monopolie doet denken aan het slot van een drama . . . de val van A g e n g, was de val van een man, die viel voor zijn beginsel, die de laatste was der onafhankelijke vorsten van Java."

Gedurende het geheele tijdperk van de Oost=Indische Com=pagnie is het met Banten als handels=emporium gedaan. Aan de westerlingen, met uitzondering van de Nederlanders werd het verblijf te Banten ontzegd, terwijl de Compagnie voortdurend een zwaarder druk uitoefende op de peper=leverantie, de eenige bron van welvaart voor dit gewest. D e H a a n heeft in zijn werk „Priangan" (dl. I. p. 73) opgemerkt, dat het stelsel waaraan de naam van V a n d e n B o s c h verbonden is in zijn kiemtoestand reeds valt waar te nemen bij de eerste vestiging der Nederlanders in West=Java. Voor Banten geldt dit zeker. De druk van het Sultansbestuur op de bevolking, als terugslag op den eisch der leveranties, is van dien aard geweest, dat deze bron van welvaart geheel voor het gewest verloren is gegaan en ondanks alle latere pogingen nooit is teruggekeerd. (Enc. v. Ned. Indië. 2e Dr. p. 164, 2e kolom).

Batavia neemt de rol van het grootste emporium in Oost=Azië onbestreden over. Het kan dit doen, omdat kunstmatig het door de geographische omstandigheden aangewezen emporium aan Straat Malaka klein gehouden wordt en de Compagnie er daardoor volkomen in slaagt den handel op Japan en China te monopoliseeren.

Tijdelijk slechts is de mensch in staat aldus in het wereld=rythme in te grijpen. Elders werd door mij aangetoond hoe

en waarom in het begin van de negentiende eeuw Singapore, door Raffles op de plaats van het oude Toemasik gesticht, zijn bevoorrechte positie hernam en tot heden toe wist te handhaven. [1])

Wenden wij thans den blik naar de verdere ontwikkeling in West-Java. Daendels zelf heeft in zijnen „Staat der Nederlandsche Oostindische bezittingen" ('s Gravenhage 1814. Noot bldz. lv), den treurigen toestand beschreven, waarin hij Banten aantrof. De factoren in het voorafgaande betoog aangewezen bleven doorwerken. Op den ondergrond van de verarming van het gewest, na de dagen van de Compagnie geheel op zichzelf aangewezen, afgesloten van den wereldhandel, kon het niet rustig blijven in Banten. Daendels was tot krachtig ingrijpen genoodzaakt. De strandgewesten bracht hij onder direct bestuur en liet aan den Sultan de bovenlanden. Het Engelsche tusschenbestuur liet aanvankelijk dien toestand zoo, maar de invoering van de landrente maakte volledige inlijving noodzakelijk. Na terugkeer van de Nederlanders was een van de eerste zaken, die de aandacht vroeg, de afwikkeling van een door het Engelsche bestuur gedane toezegging aan een Engelsche firma tot afstand van het particuliere land Tji Kandi, gelegen aan de Oostgrens van Banten juist aan de rivier met het beste slibwater: de Tji Doerian. Lang heeft het wel geduurd, maar ten slotte zijn toch die landen afgestaan op dezelfde voorwaarden als die in de Ommelanden van Batavia, d. w. z. met een macht, die aan publiekrechtelijke bevoegdheden doet denken. [2]) In de nu volgende jaren kreeg het cultuurstelsel, waarmede Banten

[1]) L. van Vuuren. De beteekenis van Straat Malakka historisch beschouwd naar aanleiding van Singapore-vlootbasis en onze vlootwet. Utrecht. 1925.

[2]) J. Faes. Geschiedenis der Tji-Kandi Landen. Batavia. 1895.

in embryo reeds kennis maakte, gelegenheid om helaas zonder voldoende kennis van de bodemgesteldheid de meest uiteenloopende cultures in dit gewest te beproeven, zonder dat eenig ander resultaat werd verkregen dan vergrooting van de ontevredenheid. In 1832 werd een einde gemaakt aan het verblijf van den Sultan in Banten, maar het duurde geruimen tijd voor er eenige regelmaat en orde kwam in het bestuur. Dan is het echter te laat. Men herinnerde zich in Banten de oude betrekkingen met Zuid-Soematra en met hulptroepen daarvandaan brak in 1849 de opstand uit met den Islam als cement, die door Kolonel de Braauw spoedig werd onderdrukt. (1850).

Hierbij voegden zich sedert 1879 een reeks van natuurrampen, die de verarming nog grooter maakten. Eerst teisterde een geweldige veepest het gebied, die nagenoeg het geheele veebezit der bevolking vernietigde. Zooals dat bijna altijd het geval is in tijden, waarin de technische hulpmiddelen en het noodige hygiënische inzicht nog ontbreken, werd de veepest gevolgd door een koortsepidemie (1880), die ongeveer 50.000 menschen ten grave sleepte. Nauwelijks was het gewest bekomen van deze rampen of in 1883 eischte de wereldbekende uitbarsting van Krakatau, door den geweldigen vloedgolf, die er mede gepaard ging, opnieuw 22.000 slachtoffers.

Zoo gezien valt het gemakkelijk te verklaren, dat de Banteners opnieuw vereenigd werden onder de vaan van den Islam. In 1888 breekt de bekende opstand uit van Tjilegon.

Dan komen echter betere tijden voor Banten. Dat de nieuwe maatregelen, die het bestuur in het belang van het gewest ging nemen, niet alle even gelukkig geweest zijn is voor een deel toe te schrijven aan het ongunstige geographische milieu, voor een ander deel daaraan, dat de weten-

schap vooral v. z. v. betreft de bodemkunde nog niet ver genoeg gevorderd was om in dit moeilijke milieu den weg te wijzen. De beteekenis van het petrographische onderzoek voor de kennis van de eigenschappen van den verweringsbodem is nog een zeer jonge wetenschap. Juist daarom is het een verheugend feit, dat de eerste poging, die van het Algemeen Proefstation voor den Landbouw in Indië is uitgegaan om dit onderzoek aan te vangen, gericht is geweest naar de arme gronden van Banten. [1])

Had men die kennis eerder verkregen dan waren misschien ook de goed bedoelde, kostbare irrigatie-werken uit de Tji Oedjong, een rivier met het armste slibwater van geheel Java, elders aangezet. (Vgl. Dr. Julius E. C. Mohr. De grond van Java en Sumatra. Amsterdam. 1922. blz. 133). Daardoor zijn ruim 45.000 bouw sedert kort bevloeibaar geworden. Onmogelijk is het niet, dat, nu het particuliere land Tji Kandi door de Regeering is teruggekocht, ook voor Banten voordeel zal kunnen worden getrokken uit het veel rijkere slibwater van de Tji Doerian.

Een goed beeld van den zwakken economischen toestand die in Banten heerscht, in vergelijking met het overige deel van Java, verkrijgt men door de kaart, die in 1916 is uitgegeven door den dienst van de Landrente. Beschouwt men die kaart van Java, geteekend op een schaal van 1 : 500.000 dan valt het dadelijk op, dat Banten bijna geheel ingenomen wordt door de licht groene kleur, waarmede de gebieden die als economisch *zwak* geclassificeerd zijn, worden aangegeven. Slechts een klein gedeelte aan den Zuidelijken voet van den Danau-vulkaan, van de havenplaats Laboean tot Pande-

---

[1]) J. Th. White. L. i. Mededeelingen van het Algemeen Proefstation voor den Landbouw. No. 18.

glang bereikt de onderste grens van de middelmatig sterke gebieden (landrente 12%).

Raadplegen wij de sedert de oprichting van het statistisch bureau bij het Departement van Landbouw, Handel en Nijverheid goed verzorgde landbouwstatistiek dan blijkt, dat Banten van alle gewesten van Java (zonder Madoera) het armst is aan Sawah=gronden. Voor 1922 vinden wij 165.982 bouw sawahgronden en 175.096 bouw droge gronden op een totale bevolking van ongeveer 900.000 zielen volgens de telling van 1920. De opbrengst per bouw behoort mede tot de laagste van Java en wel 22,36 picol per bouw sawah en 18,84 per bouw droge gronden. Typeerend echter voor de geringe productiecapaciteit van den bodem in dit gewest, in vergelijking met andere gewesten van Java, is het geringe aantal bouws, waarvan in Banten tweede gewassen geoogst kunnen worden. Dit bedroeg in 1922 slechts 36.500 bouws, verreweg het laagste percentage van geheel Java. Onmiddel=lijk sluit zich hierbij aan de geringe ontwikkeling van de Europeesche cultures, die elders zooveel bijdragen tot ver=meerdering van het inkomen der inheemsche bevolking. Vol=gens de jongste opgave (Mededeelingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek No. 38), waren in Banten slechts 12.505 bouw in gebruik bij Europeesche ondernemingen en daarvan 11.715 bouw beplant met hevea, die met armen bodem tevreden is. Ook langs dezen weg is derhalve de be=volking niet in staat het inkomen te vermeerderen. Daarom en evenzeer omdat hun bodem hen niet in staat stelt vol=doende tweede gewassen aan te planten trekken zij telken jare na den rijstoogst uit naar het naburige, bevriende land van Zuid=Soematra, de Lampongsche districten.

Het verslag van den pandhuisdienst over 1923 geeft dan ook voor Banten het laagste cijfer van uitgegeven voor=

schotten van geheel Java, n.l. *f* 377.961.05, terwijl het naast=gelegen Batavia prijkt met het hoogste cijfer na Soerabaja n.l. *f* 4.675.657,75, dat is ruim 12 maal zooveel als Banten, terwijl het aantal inwoners van Batavia slechts drie maal grooter is.

Toch zou men verkeerd doen Banten geheel over één kam te scheren. De bevolkingsstatistiek van 1920 geeft al een beeld van de afnemende capaciteit van de verschillende deelen van het gewest van Noord naar Zuid. In 1920 beston=den er nog drie afdeelingen in Banten: n.l. Serang, Pande=glang en Lebak. In de noordelijkste afdeeling ligt het econo=mische zwaartepunt, daar vinden wij een bevolkingsdicht=heid van 258 per vierk. K. M., in het midden in Pandeglang 110 en in het dorre zuiden, in het beruchte Lebak, slechts 63 per vierk. K.M.

Bij alles wat de Regeering de laatste jaren voor dit gewest gedaan heeft om den economischen toestand te verbeteren heeft zij gemeend een maatregel te moeten voegen, die on=getwijfeld mede gericht is geweest op het heil en op de meer=dere welvaart van dit gewest. Bij Staatsblad 1921 No. 353 is de afdeeling Serang van deze residentie aangewezen voor de toepassing van de zgn. ontvoogding van het inheemsch be=stuur, waardoor de mogelijkheid geboden wordt om op een=voudige wijze verschillende bevoegdheden, vroeger uitge=oefend door Europeesche bestuursambtenaren over te dragen op den regent of lagere inheemsche bestuursambtenaren. Men zal wel niet ver van de waarheid zijn als men stelt, dat deze vroege ontvoogding van Serang haren grond vond in het feit, dat daar een regent geplaatst was van erkende be=kwaamheid, van volkomen vertrouwdheid met de westersche methoden en cultuur. Het was Achmad Djajadinin=grat, aan wien Hoessein zijn in dit betoog meermalen aan=

gehaalde proefschrift heeft opgedragen. *Met* hem zou men vrede kunnen hebben met den genomen maatregel, maar *zonder* hem was die ontvoogding praematuur in een streek waar historische, geographische, cultureele en economische oorzaken samenwerkten om de noodzakelijkheid te scheppen van een voortdurende, innige voeling van het Europeesch bestuur met de inheemsche bevolking, wier belangen men bezig was zoo krachtig te bevorderen, zij het dan ook dat men in de toegepaste middelen had misgetast.

Men is echter verder gegaan, men heeft niet alleen Djaja=diningrat weggenomen, men heeft geheel West=Java, dat op wel niet geheel gelijke, maar zeker niet minder gewichtige gronden als Banten (wij moeten daarvoor verwijzen naar het werk van De Haan „Priangan"), wel het allerlaatst in aanmerking kwam, voor een uniforme behandeling, op grond van overwegingen, welke geen rekening hielden met den toe=stand van Land en Volk. West=Java is onze eerste Provincie met al de gevolgen van dien, welke gevolgen daarin culmi=neeren, dat door de overdracht van bevoegdheden het aantal Europeesche bestuursambtenaren vermindert of hun aanzien en derhalve hun invloed in het vroeger zelfstandige gewest sterk afneemt. Daardoor gaat de voeling met de in=heemsche bevolking verloren, men onderkent de stroomin=gen niet meer, die rondwaren in de zoo licht te bewerken gebieden, voorbereid als die zijn door het rythmisch wereld=gebeuren in Oost=Azië.

Immers van de vroegste tijden bleef het Zuid=Westen van den Archipel door zijn ligging buiten den intensieven invloed van den volkerentrek en van de door hen medegebrachte cultuurstroomen. Lang bleef dit deel onder de overheersching der Cailendra's, wier levensbeschouwing de groote massa nauwelijks beroerde, veel minder in staat was van het ge=

bied een organisch sterke éénheid te maken. Grooter nog werd de verbrokkeling en de tegenstelling bij de komst van den Islam en het gelijktijdig optreden van het westen. Kunstmatig nam tijdelijk het gebied een positie in, die het geographisch niet kon innemen en die dan ook verloren ging zoodra Singapore zijn natuurlijk overwicht hernam. Noch het Compagnie's beleid, noch het daarop volgende Nederlandsche bestuur zijn er in geslaagd uit dezen historisch geworden toestand een krachtige éénheid te scheppen.

Onder deze omstandigheden gaat het wereldrythme zich in China herhalen. Aanwijzingen daartoe waren reeds lang aanwezig. China had echter te lang geslapen. Het westen kon en wilde niet gelooven aan een opwekking uit het noorden al had die zich rythmisch tot twintig malen toe in de geschiedenis voorgedaan. Zonder dat men er in het westen veel van wist of althans toonde er belang in te stellen is Mongolië omgevormd tot een Sovjetstaat. Het eerst vernam Europa dit voldongen feit uit het overigens onbeteekenende boek van Sven Hedin „Van Peking naar Moskou". Vandaar heeft de nieuwe levensbeschouwing, die weer komt met dezelfde belofte van opheffing van ras- en standenverschil en derhalve zich het eerst richt naar de overheerschte gebieden wel zeer juist de aangrijpingspunten gekozen.

Canton dat wij reeds meermalen in het rythme zagen terugkeeren, zoodra het betrof de Chineesche betrekkingen met Voor-Indië en met onzen Archipel is, na Mongolië, hun eerste aangrijpingspunt en centrum geworden. Niet moeilijk is het hun gevallen, voorgelicht door enkele ontevredenen der bevolking van Nederlandsch-Indië, in dat overheerschte gebied de verdere aangrijpingspunten te kiezen. Het oude Toemasik, het nieuwe Singapore, werd de operatie-basis dezer zoogenaamde leiders, een operatie-basis, die voor hen zonder

eenigen twijfel, wij durven dit gerust stellen al zijn daar-omtrent de berichten zeer schaarsch, ook werkterrein is ge-weest. Zij stuitten daar echter op een te krachtige weermacht (Singapore-vlootbasis) om veel kans te hebben op succes. Des te meer kans boden enkele gebieden van Nederlandsch-Indië. Banten en zijn oude tegenstander en concurrent Batavia wel in de eerste plaats. Niet alleen omdat Batavia de zetel der Regeering is, maar meer om het nabije Banten, waar door de ontwikkelde gebeurtenissen de kans zoo schoon was. Alle namen die wij tegenkwamen in ons betoog ten aanzien van West-Java hebben wij in de telegrammen nopens de onlusten zien terugkeeren. Nauwelijks behoeft vermeld te worden dat in dit gebied, óók door de communisten, het cement van den Islam opnieuw dienst moest doen en dat het niet aan pogingen ontbroken heeft om op die levensbeschouwing het communisme te fundeeren. Gunstig was voor hen de te vroeg gekomen ontvoogding in West-Java met al de gevolgen van dien, maar vooral het tengevolge daarvan zoo zonneklaar gebleken verloren gaan van de voeling met de inheemsche bevolking, zoomede in de voor Java ongunstige economische toestanden in Banten. [1])

Zoo gezien valt het in hooge mate toe te juichen, dat het streven van de Indische Regeering in de eerste plaats gericht is op het herstel van die voeling met de inheemsche bevolking. Immers alleen langs dien weg is het terugwinnen van het vertrouwen mogelijk. Evenzeer verblijdend is de jongste genomen maatregel, die een onderzoek in Banten opdraagt

[1]) Dat men getracht heeft ook de Vorstenlanden tot operatie-terrein te kiezen behoeft nauwelijks betoog. Grootere eenheid in het inheemsch bestuur, historisch gegroeid, zoomede de jongste gelukkige maatregelen der regeering (grondhuur-reorganisatie) beletten daar verder succes. Beter slaagde men ter West-kust van Soematra: de gronden hiervoor aan te voeren zijn voldoende bekend.

aan Meyer Ranneft, wiens scherpe blik op de nooden der inheemsche bevolking, thans wel voldoende bekend mag worden geacht.

Ten slotte moeten wij nog melding maken van de Christelijke levensbeschouwing, die tegelijk, althans zeer kort na de Europeërs (Franciscus Xavier 1541), langs denzelfden weg als Hindoeïsme en Islam en van hetzelfde milieu uit (Malaka) binnen den Archipel gekomen is. Hoezeer ook het Christendom zich theoretisch stelde op de eenheid van het menschelijk geslacht, waardoor in theorie de verhouding tot het rassenprobleem en daarmede tot het koloniale vraagstuk bepaald was, het kon niet zooals zijn voorganger, de Islam, een daarop gebouwd wereldlijk systeem aanbieden, [1]) wijl de eenheid van het Christendom er eene is van het Koninkrijk Gods, een eenheid derhalve van hoogere orde. Bedenkt men daarbij dat bij de komst van het Christendom in Nederlandsch-Indië, het proces der Islamiseering reeds ver voortgeschreden was, een proces, dat bovendien de eenheid van het menschengeslacht belichaamd had in een systeem, dat hoezeer niet meer van dezen tijd, *toen* nog in volle vertrouwen gepredikt en aanvaard werd, dan is het niet te verwonderen, dat ondanks heldenmoed, liefde en toewijding, de Christelijke Zending en de Missie nog verre staan van de vervulling der beginselen van de leer, v. z. b. de eenheid van het menschelijk geslacht, omdat men niet komen kon met onvervulbare beloften van maatschappelijke verheffing en gelijkstelling voor allen, zooals de Islam. Dat wordt thans ook wel in Christelijke kringen gevoeld. Het gewicht van de problemen, voor welker oplossing de wereld zich gesteld ziet in Oost-Azië en in alle andere gebieden,

---

[1]) Afgescheiden van de te waardeeren pogingen daartoe gedaan door Calvinisten en Katholieken.

waar de tegenstelling overheerscher en overheerschten zich paarde aan het rassenvraagstuk, heeft tengevolge gehad, dat men zich in Zendingskringen is gaan afvragen in hoeverre de Christelijke Kerk in staat is iets tot die oplossing bij te dragen. Gelukkig is het niet bij het stellen van deze vraag gebleven. J. H. Oldham, Secretaris van den Internationalen Zendingsraad, bestudeerde het vraagstuk en de uitkomsten van die studie zijn neergelegd in een boek, waarvan in 1926 de zevende druk is verschenen: Christianity and the Race Problem, waarin hij den weg tracht te vinden, dien het Christendom zal hebben te bewandelen om te komen tot de door hem op Christelijken grondslag verwachte „universal community", welke hij uitsluitend bereikbaar acht indien: Waarheid en Goedheid, onderling Begrijpen en Waardeeren overgedragen worden in het leven der menschen, die immers behooren tot een wereld welke bestaat buiten den tijd. [1])

Aan het einde van mijn rede gaan mijne gedachten in de eerste plaats uit naar mijn helaas te vroeg ontslapen voorganger. Gij, Mijnheer de President Curator, hebt reeds enkele gevoelvolle woorden aan zijn werk gewijd, toen ik het voorrecht had in Uwe handen den ambtseed af te leggen. Van mijne zijde kon ik reeds in mijn werk over Celebes de aandacht vestigen op de groote verdiensten van den geograaf Prof. J. F. Niermeyer, welke vooral uitkwamen in zijn uit de bestudeering der zeekaarten afgeleide aanwezigheid van atollen en barriere-riffen in den Nederlandsch-Indischen Archipel. Dat was een wetenschappelijke daad van den eersten rang. Gaarne breng ik hier nogmaals hulde aan zijne nagedachtenis, aan zijn werk aan deze Universiteit, dat in

[1]) J. H. Oldham, M. A. Christianity and the Race Problem. Seventh Edition. London. Student Christian Movement. 1926.

uwe en mijne herinnering een blijvende plaats heeft ingenomen.

Mijne Heeren Curatoren van deze Hoogeschool. Gij hebt mij na mijne benoeming in Uw midden ontvangen op een wijze, die ik niet licht zal vergeten. Uit de woorden bij die gelegenheid tot mij gesproken door den President Curator, bleek een zoo groote liefde en warme belangstelling voor den groei van de Utrechtsche Academie in het algemeen en voor de aardrijkskunde in het bijzonder. dat die woorden mij een aansporing te meer zullen zijn, om mij *geheel* en *uitsluitend* te geven aan de mij thans opgedragen taak. Moge ik daarbij op uwen onontbeerlijken moreelen en materieelen steun kunnen rekenen!

Mijne Heeren Hoogleeraren van de Rijks-Universiteit te Utrecht, deel uitmakende van de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte. Straks zal ik de plaats in uw midden moeten innemen, die mij door mijne benoeming werd aangewezen. Het innemen van die plaats staat niet gelijk met het haar naar waardigheid bezetten. Daarvoor zal ik Uwe voorlichting, Uwe leering, naast eigen kracht, liefde en toewijding voor het werk dat mij wacht, niet kunnen ontberen. De éénheid der wetenschap, in ruimer kring wellicht reeds erkend dan de eenheid van het menschengeslacht, moge U en mij daarbij een steun zijn!

Het zij mij vergund een afzonderlijk woord te richten tot U HoogGeleerde Oestreich, niet in uw kwaliteit van Directeur van het Geographisch Instituut dezer academie, maar tot den vriend en den mensch, dien ik in U gevonden meen te hebben. Daarvan wil ik hier getuigen!

Het eerste wat ieder opvalt die in Uwe gastvrije woning

als vriend binnenkomt is wel Uwe uitgebreide boekerij. Daar vindt men een keur van werken, die betrekking hebben op de cultuur van den mensch, op zijne levens=beschouwing, op zijn kunst vooral, uit alle perioden van de ontwikkelingsgeschiedenis van den menschelijken geest. Hoe zou het anders kunnen? Hoe zou in U die liefde voor het landschap in zijn vormenrijkheid hebben kunnen groeien, indien gij het gezien had zonder den mensch en zijne levens=uitingen? Als een open boek heb ik U voor het eerst ge=schouwd daar in de Oost=Alpen in 1922. Vooral aan den voet van den Hungerburg in het zoo zwaar beproefde Tirol, waar hoog boven onze hoofden in het silhouet der woeste kalken het beeld van „Frau Hütt" door de natuur was gevormd! Toen zaagt gij achter die landschapsvormen het geheele wezen van het volk, dat in deze omgeving leefde en streefde. Toen zaagt gij de onverbrekelijke eenheid van de schepping, van natuur en geest. Daar zijn wij vrienden geworden en zoo leerde ik U nader kennen in Uwe woning, waar veel veranderd moge zijn na de rampen van den wereld=oorlog, maar één ding is gebleven, het is de voornaamheid van geest en levensbeschouwing, die U beiden, U en Uwe echtgenoote, zoo eigen is. Het is die vriendschap, die geweten voornaamheid van uwen geest, welke mij den moed gaven onder uwe leiding dit ambt te aanvaarden.

Ook U HoogGeleerde K o h l b r u g g e ben ik grooten dank verschuldigd voor den raad dien gij mij steeds hebt willen geven in de voor mij zoo moeitevolle periode, gedurende den tijd, dat ik aan deze universiteit belast was met waarnemen der colleges in de aardrijkskunde.

Aan U Zeergeleerde J a c o b a H o l behoef ik eigenlijk niet te zeggen hoezeer het mij verheugt van heden af in voort=

durende samenwerking met U te kunnen streven naar een afgeronde, harmonische opleiding van de geografen aan deze Universiteit. Gij weet dat. Openlijk echter wil ik getuigen van uwe groote liefde en toewijding voor ons vak en voor uw eigen taak. Die zijn mij ten voorbeeld geweest, en zij zullen dat blijven. Moge gij ook verder mij uw zoo gewaardeerde vriendschap schenken.

Een enkel woord wil ik richten van deze plaats en bij deze bijzondere gebeurtenis in mijn leven, tot de koloniale Vrouw en Moeder in het algemeen, en tot mijne vrouw in het bijzonder. Hare beteekenis voor de koloniale taak en voor de koloniale maatschappij is reeds meermalen belicht. Daarbij is echter te weinig tot nutoe de aandacht gevestigd op de enorme offers die er van haar gevraagd worden. Vol moed en hoop gaat zij met den man harer keuze naar het verre arbeidsveld, de jeugd kent geen bezwaren! Maar met den dag van het moederschap wordt zij gesteld voor het groote probleem, in welke omgeving zij haar kind groot wil zien worden. Het is de keuze tusschen man en kind, tusschen de eenheid van het gezin en de dubbele taak van moeder en vrouw. Vroeg of laat moet de beslissing genomen worden, maar of zij vroeg of laat valt, de offers, die zij eischt blijven er niet minder zwaar om. Daartoe wordt een bijna bovenmenschelijke kracht en toewijding gevorderd, die ik vergeefs zou trachten met woorden te schilderen. Gij mijne vrouw hebt die kracht gevonden!

Mijn laatste woord gaat uit naar U, Dames en Heeren Studenten. Meer dan ik U met woorden zeggen kan wordt het door mij betreurd, dat ik in de maanden die achter ons liggen, ondanks allen goeden wil voor U niet meer heb

kunnen zijn, dan binnen de grenzen van physieke mogelijk=heid gelegen was.

Bij U allen heb ik wel de groote belangstelling gevonden voor ons vak, maar tevens nagenoeg bij U allen, de oudsten natuurlijk uitgezonderd, ook een tekort aan inzicht in de wijze waarop gij den weg moest vinden bij uwe studie. En al zijn er door mij pogingen aangewend om U ervan te over=tuigen hoe breed en ruim de opleiding van den anthropo=geograaf behoort te zijn, twee omstandigheden beletten ons om te komen waar wij wezen wilden. De eerste was het gebrek aan tijd en de tweede was het onmiddellijk gevolg daarvan: wij hebben te weinig gelegenheid gehad de pro=blemen met elkander te bespreken buiten de colleges. Daar=toe zullen wij nu tesamen de gelegenheid scheppen. Gij kent reeds mijn voornemen daartoe. Eén ding moet ik U echter hier nog zeggen. Meen niet dat gij door mij gedwongen zult worden in een bepaalde richting of een bepaalde opvatting van ons vak. Voor mij is er nog steeds de eenheid van de wetenschap. Het is dan ook mijn overtuiging dat hoezeer vooral in de laatste tijden hier in Nederland de aardrijks=kundigen een fellen strijd gevoerd hebben over verschil=lende richtingen, bij rustiger beschouwing blijken zal, dat die vermeende verschilpunten niet zoo principieel zijn als men wel zou denken. In zijn diepsten ondergrond berust het verschil op de onderscheiding tusschen natuur= en geestes=wetenschappen, maar is het niet juist een der jongste ver=overingen van de wetenschap, dat naar welke zijde men ook schouwt steeds orde, regelmaat en eenheid gevonden wordt op den achtergrond der dingen. Een apologeet van het Chris=tendom heeft het van deze plaats nog onlangs gezegd: zelfs „de muggendans der atomen" is gereguleerd. Meer en meer blijkt, dat de natuurwetenschap met het quantitatieve onder-

zoek niet meer uitkomt, het stuit overal op qualitatieve momenten, die leiden naar het gebied der geesteswetenschappen. Inderdaad wij zijn weer op weg naar de synthese, naar de eenheid in de veelheid van verschijningen. Maar die eenheid zult gij in ons vak niet vinden als gij thuis of op het instituut over uwe boeken gebogen blijft. Het studieveld van den geograaf ligt in het volle leven, in het terrein, in uw eigen land, provincie en stad, daar ligt uw arbeidsveld, daar moet gij uit de veelheid van vormen die eenheid trachten op te bouwen, waarnemende naar alle zijden, naar alle richtingen, de mensch en zijn levensuitingen plaatsende in zijn omgeving.

AANTEEKENINGEN.

[a]) Tusschen de beide oudste beschavingscentra van Oost-Azië, Voor-Indië en China, bestond reeds vroeg scheepvaartverkeer. Deze beweging verschilt in zooverre met die uit de voorafgaande phasen, dat hier niet van den aanvang het doel om elders een gunstiger vestigingsplaats te zoeken voorop stond. Wel mag men aannemen, dat het gunstiger milieu (gunstiger in vergelijking met zuidelijk Voor-Indië) de Hindoes-handelaren tot vestiging genoopt heeft. De *kolonisatie* uit het westen begint nu. De kolonisatoren zijn veel geringer in aantal dan de vroegere instroomers, maar zij zijn geestelijk sterker. Daardoor krijgen zij gemakkelijk overwicht over de natuurvolken, die zij op de eilanden aantreffen. Zij kunnen hier bovendien bij blijvende vestiging veel gemakkelijker de door het verre westen zoo begeerde specerijen machtig worden. Als zij zelf geïslamiseerd worden brengen zij bovendien de nieuwe levensbeschouwing. Bij den ondergang van het Mohammedaansche wereldrijk trekt dan het verre westen zelf naar de gebieden waar de door hen vroeger door bemiddeling van de Hindoes verkregen producten groeien. Zoo begint met den aanvang van de zestiende eeuw de tweede *kolonisatie*. Langs denzelfden weg.

[b]) Het staat bovendien nog niet vast of Fa Hian wel op Java, laat staan op West-Java, geweest is. In zijn „Notes on the Malay Archipelago and Malacca". (Verh. Bat. Gen. dl. XXXIX.) meent G r o e n e v e l d t, dat de naam Java (in het reisverhaal van Fa Hian „Ya-va-di") zoowel door de inlanders als door de Chineezen gebruikt wordt voor de oostelijke helft. Hij meent Rembang te mogen vermoeden als de plaats waar Fa Hian geweest is, omdat daar de eerste Hindoe-kolonie geweest zou zijn.

F e r r a n d verdedigt in zijn „L'Empire Sumatranais de Crivijaya". 1922. de meening, dat Fa Hian geweest is op Soematra en wel te Palembang. (bldz. 155 (210) e. v. Zijn betoog betreffende den zeeweg van Ceylon naar Straat Soenda komt mij zwak voor. Dat kan de gewone weg niet

geweest zijn. Bovendien blijkt duidelijk uit het reisverhaal van Fa Hian zelf, dat men met zwaar weer te kampen heeft gehad en uit den koers geslagen was.

(Voor den text van het reisverhaal, zie: Groeneveldt, of de literatuur opgegeven in mijn „Geography". (Uitgave I. C. O. Commissie. Kon. Akad. v. Wet. Amsterdam. 1923. Bldz. 4).

[c]) China kon dat doen, daartoe in staat gesteld door de omstandigheid, dat het rijk zich uitstrekte, althans zijn invloed kon doen gelden en deed gelden, van de gematigde luchtstreken tot in de tropen, in de richting der meridianen aldus. Daardoor had China de buitenwereld niet noodig, daardoor is China de cauchemar geweest van de mercantilisten, die immers welvaart-verkrijging slechts mogelijk achten *van* en ten *koste* van buiten. China vond binnen eigen gebied alles wat tot bevrediging der behoeften van de bevolking noodig was, juist omdat het rijk zich in de richting van de meridianen uitstrekte. Hierin ligt ook de *primaire* oorzaak van de geringe ontwikkeling van de moderne industrie.

[d]) Om Criwijaya te *redden*. Gabriel Ferrand heeft aan de nagedachtenis van Hendrik Kern een werk gewijd betreffende de historische gegevens nopens het Soematraansche rijk van Crivijaya (L'Empire Sumatranais de Crivijaya. Paris. 1922). Twee feiten treden hier duidelijk naar voren. In de eerste plaats de voortdurende vijandschap tusschen het Soematraansche rijk en tusschen Java. In de tweede plaats een voortdurende belangstelling van China in dit bloeiende rijk. De eerste bekende expeditie naar Java staat vast door de inscriptie van Kota Kapoer op Banka (608 Caka=686 A. D.) en Ferrand beschouwt het optreden van Dharmawangca tusschen 988 en 922 als een revanche van Java tegen het verzwakte Crivijaya. De gezant van Crivijaya, die op dat tijdstip in China vertoefde of liever er weer teruggekeerd was, na de slechte tijdingen, die hij op den terugweg te Campa vernam, verzocht den keizer van China nu *officieel om een decreet, waarbij Crivijaya onder het protectoraat van China worde gesteld.*

Door dit protectoraat en de vriendschapsband met de Cola's van Voor-Indië (Groot Charter van Leiden 1005) kan waarschijnlijk in 1007 Crivijaya wraak nemen op Dharmawangca, door de verovering van zijn kraton (P. V. van Stein Callenfels, Oudheidkundig Verslag. 1919. bldz. 156 e. v.).

In 1030 veroverde Rajendracola I Crivijaya (Tanjore inscriptie), maar reeds weder in 1067 vinden wij weder een gezantschap van Crivijaya vermeld naar China, aan welk gezantschap in de meest loffelijke termen hun verknochtheid aan het keizerrijk wordt medegedeeld en voortdurende bescherming wordt toegezegd.

Van 1275—1292 volgt dan de beroemde Pamalajoe, de krijgstocht van Koning Kertanagara tegen Crivijaya. Bij Groeneveldt vinden wij dan in de annalen van de Yüan-dijnastie het bericht, dat Java bewoond wordt door leelijke, vreemde menschen. Het is het eenige land, dat niet door China gepacificeerd wil wezen, het eenige land waartegen China gewapend moet optreden (Notes, blz. 21). De commandanten van het expeditie-leger krijgen de instructie mede om bij aankomst in Java duidelijk aan het leger en aan het volk van Java mede te deelen, dat het keizerlijke Gouvernement vroeger goede betrekkingen met Java onderhouden heeft, maar dat zijzelf die hebben afgebroken, door den afgezant van China met geschonden aangezicht terug te zenden.

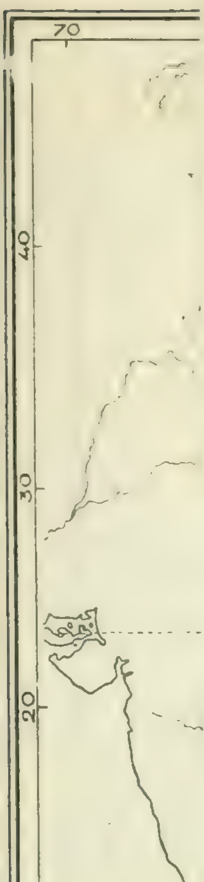
Ligt het niet voor de hand, dat gegeven de aan Crivijaya herhaaldelijk toegezegde bescherming, deze Chineesche gezant, de eerste en de eenige, die officieel vermeld wordt, naar Koning Kertanagara gezonden was om de belangen van Crivijaya te bepleiten. Koning Kertanagara zend hem in zijn overwinningsroes (de schitterende uitslag van de Pamalajoe staat thans wel vast) met geschonden aangezicht terug en China heeft nu dubbele aanleiding om ten bate van Crivijaya gewapend in te grijpen. Het wil nu eigen eer en Crivijaya redden!

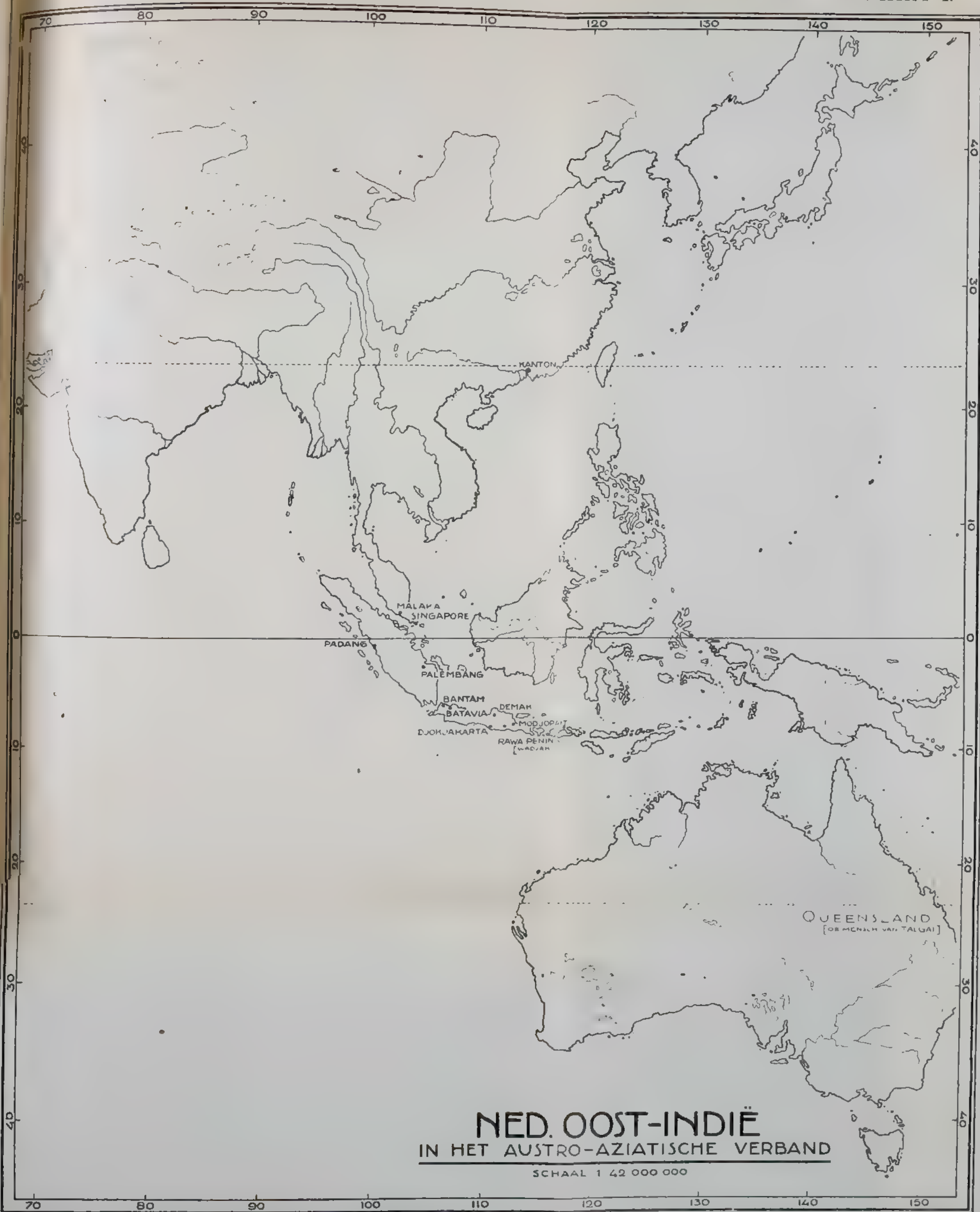
c) *Bewust*, want in de eerste phase had het brachycephale ras reeds de langschedelige immigranten verdrongen naar Australië. Deze verdringing berustte op grooter aantal, nu maakten de natuurvolken kennis met een door geestelijke eigenschappen sterker ras, dat hen niet verdringen, maar overheerschen gaat.

ERRATUM.

Achter het woord Volk, aan het slot der eerste zin van de eerste alinea van blz. 41 moeten nog volgen de woorden:

, tot een Provincie gemaakt.

70
40
30
20

ERRATUM: Bantam lees Banten.
Rawa Pening lees Rawa Bening.

SU

LEG

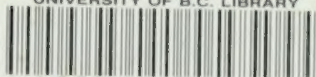

Bantam, genomen van de overzichtskaart van *Java* en *Madoera*, Schaal: 1 : 500,000, aangevende de uitkomsten van het landrente-onderzoek naar den *economischen toestand der bevolking* in de gewesten alwaar de nieuwe regeling in 1916 is ingevoerd.
Samengesteld op het bureau van de inspectie der landelijke inkomsten en bewerkt door de Topographische inrichting. Batavia 1916.

Toelichting.

Art. 7 der Landrente-ordonnantie (Stbl. 1907 No. 277) bepaalt, dat het aan landrente te heffen gedeelte van de belastbare opbrengst der sawahvelden bedraagt minstens 8 en ten hoogste 20 % , al naar gelang van den economischen toestand. Mitsdien is het landrenteplichtig areaal van Java en Madoera, v. z. v. aldaar de nieuwe regeling thans werkt, vooreerst ingedeeld in *drie* hoofdgroepen, n.l. in eene waarin de economische toestand in verhouding tot de andere streken *zwak* is en alwaar bedoeld percentage ten minste 8 en ten hoogste 11 % bedraagt, in eene alwaar die toestand *middelmatig* is en het percentage minstens 12 en ten hoogste 16 % bedraagt en eindelijk in eene waar die toestand *sterk* kan genoemd worden en waarin minstens 17 en ten hoogste 20 % wordt geheven.

Deze drie hoofdgroepen zijn op de kaart in drie kleuren aangegeven, terwijl elk dezer groepen is onderverdeeld in „*belastingkringen*", omvattende aaneengesloten complexen van desa's, die eenzelfde percentage aan landrente moeten betalen. Het te heffen percentage is in elken belastingkring met een cijfer aangeduid.

De kaart geeft derhalve een overzicht van hetgeen in de in al. 5 van hooger genoemd artikel bedoelde districtsmonographiën is omschreven en in de daarbij behoorende districtskaarten, desa's gewijze nader is aangegeven.

UNIVERSITY OF B.C. LIBRARY
3 9424 01320 4794

